



Crna Gora  
Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma

**IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU PROGRAMA RAZVOJA ZDRAVSTVENOG  
TURIZMA CRNE GORE 2021-2023. GODINE,  
ZA 2021. i 2022. GODINU.**

*Podgorica, mart 2023. godine*

## Sadržaj

---

I. UVODNI REZIME .....	3
PREGLED OSTVARENIH AKTIVNOSTI PO POJEDINAČNIM OPERATIVNIM CILJEVIMA.....	7
KLJUČNA DOSTIGNUĆA, IZAZOVI I PREPREKE U IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA.....	10
II. INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA.....	14
III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE.....	23
IV. PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA .....	47

## I - UVODNI REZIME

---

Tendencija razvoja cijelogodišnjeg turizma kao i pronalaženje rješenja koje doprinose boljem razvoju društva, u vidu korišćenja prirodnih potencijala i stavljanje istih u funkciju razvoja specifičnih vidova turizma, treba da bude strateški cilj destinacija. Raznolikost Crne Gore, kako po pitanju prirodnih, socio-kulturoloških, istorijskih i etničkih karakteristika, tako i sa aspekta opredijeljenosti za dalji razvoj turizma, predstavlja snažnu osnovu za razvijanje specifičnih i jedinstvenih vidova turističke ponude. Shodno navedenom, potencijali razvoja turizma Crne Gore su u razvoju i unapređenju, specifičnih oblika turizma, između ostalih: zdravstvenog, ruralnog, kulturnog, vjerskog, sportsko-rekreativnog, ski, avanturističkog, MICE, turizma zasnovanog na prirodi (hiking, biking, planinarenje), kamping, glamping, golf turizma, kazino turizma i dr.

Turizam i zdravlje su osnovni stubovi posvećenosti održivom razvoju, a saradnju između sektora turizma i zdravstva u Crnoj Gori omogućuje postizanje sinergijskog efekta, u cilju unapređenja zdravstvenog turizma i smanjenja sezonalnosti, što se i potvrdilo tokom pandemije COVID – 19. Upravo početkom 2020. godine usled pojave novog korona virusa i proglašenja COVID-19 pandemije, aktualizovana je potreba za očuvanjem zdravlja ljudi i unapređenjem uslova za njegovo održavanje. Tim povodom, na vrhu agendi svih odgovornih vlada širom svijeta, pa tako i Vlade Crne Gore, našle su se radne aktivnosti i posvećenost dobrobiti čovjeka, ne samo zdravstvenih ustanova, već i svih ostalih ustanova koje na direktan ili indirektan način utiču na zdravlje. U tom smislu, došlo je do izmjene i turističkih trendova, kako sa aspekta potražnje, tako i sa aspekta ponude. Turisti su postali zahtjevniji, a prilikom odabira destinacija, dominantno biraju odgovorne i održive. Takve destinacije imaju jasno definisan, između ostalog, razvojni pravac zdravstvenog turizma.

Izuzetan značaj turizma za ekonomiju Crne Gore ogleda se u činjenici da Crna Gora posjeduje sve bazne pretpostavke za dalji razvoj turizma u cilju ostvarivanja njegovih multiplikativnih pozitivnih efekata na ekonomiju, odnosno na gotovo sve ostale ekonomske djelatnosti – saobraćaj, poljoprivredu, trgovinu, zdravlje, obrazovanje, kulturu, sport.

Razvoj turističkog proizvoda u Crnoj Gori zasniva se na principima i ciljevima održivosti kako bi se obezbijedila kvalitetna i raznovrsna turistička ponuda i u krajnjem, poboljšala konkurentnost turističke destinacije. U tom smislu, posebna pažnja posvećuje se diverzifikaciji turističke ponude i razvoju posebnih oblika turizma u okviru koje je zdravstveni turizam prepoznat kao jedan od vidova turizma koji može doprinijeti diversifikaciji ukupne turističke ponude Crne Gore i učiniti je cjelogodišnjom turističkom destinacijom.

Iako je razvoj zdravstvenog sektora u bilo kojoj zemlji glavni preduslov za pružanje odgovarajućih medicinskih usluga, sve zemlje moraju razmotriti razvoj i drugih pratećih segmenata kako bi mogle biti konkurentne na međunarodnom tržištu – a to su prije svega razvoj turizma i usluga putovanja, kao i razvoj ostalih povezanih djelova ovog složenog sistema. Osnova zdravstvenog turizma je upravo njegov lanac vrijednosti koji čine: imidž, poruke i informacije o destinaciji, donošenje odluka o putovanju, aranžman, rezervacija ili samostalna organizacija putovanja u destinaciju, prijem i dobrodošlica, interpretacija destinacije, receptivni kapaciteti, turističke atrakcije i sadržaj, infrastruktura, prostor i doživljaj, odlazak iz destinacije u mjesto boravka, iskustva i impresije.

Proizvodi zdravstvenog turizma danas predstavljaju jedan od najbrže rastućih segmenata svjetske turističke ponude. Tome pridonose ne samo demografske promjene, a prije svega starenje tzv. 'baby-boom' generacije koja predstavlja najveći potrošački segment današnjice, već i opšte promjene društvenih vrijednosti u sklopu kojih se sve veći značaj pridaje 'zdravom stilu života'. Zdravstveni turizam može u relativno kratkom roku da postane jedan od vodećih turističkih proizvoda Crne Gore, posebno koristeći komparativne prednosti (ljevakovito i aromatično bilje, ljevakovito blato, živi svijet iz mora). Cijene zdravstvenih usluga u Crnoj Gori relativno su niže u odnosu na zemlje Zapadne Evrope i jednog broja

zemalja Balkana. To nas, kao destinaciju i mediteransku zemlju, čini izuzetno konkurentnim kako na evropskom tako i na svjetskom tržištu.

Ako analiziramo trenutno stanje u Crnoj Gori, možemo zaključiti da naša zemlja ima veoma dobre preduslove koji nijesu u dovoljnoj mjeri iskorišćeni, niti promovisani, za razvoj profitabilnih zdravstveno-turističkih aktivnosti: prirodne resurse, bogato istorijsko, kulturno i industrijsko nasljeđe, povoljan geografski položaj, tradicionalnu gostoljubivost ljudi, postojeću turističku infrastrukturu, multietnički karakter Crne Gore i multikulturne tradicije, kao i rastuću svijest turističkih poslenika o koristima koje razvoj zdravstvenog i turističkog sektora može donijeti ukupnom privrednom razvoju. Takođe, jačanje javno-privatnog partnerstva, može značajno doprinijeti širenju potencijala na ovom polju. Zbog nedostatka slobodnog vremena, stresa, nezdravog stila života, tehnologija, zagađenja i ostalih uticaja, zdravstveni turizam preuzima sve značajniju ulogu u revitalizaciji psiho-fizičkih sposobnosti čovjeka, tako da ekspanzija industrije zdravlja uključuje i zdravstveni turizam.

Značaj razvoja zdravstveno-turističkog proizvoda ogleda se i u činjenici da doprinosi smanjenju nezaposlenosti s jedne strane, dok s druge strane hotelijerima pruža mogućnost angažovanja tokom svih 12 mjeseci.

Tokom perioda 2021 - 2022. godine poslovanje u sektoru turizma, pa time i u sektoru zdravstvenog turizma, odvijalo se pod specifičnim uslovima usled oporavka od posledica uzrokovanim pandemijom COVID-19, koja je iscrpila kako zdravstveni sistem države tako i sektor turizma kao jedne od najvažnijih privrednih djelatnosti. Imajući u vidu okolnosti u kojima se dokument pripremao (početak pandemije COVID-19, 2020. godine) gdje u samom dokumentu je obrađeno posebno poglavlje **2.4. Uticaj pandemije Covid-19 na izradu Programa**, pandemijski uticaj je bio prvenstveno prisutan kod odlaganja roka za zavšetak Programa, upravo iz razloga nepredvidivosti uticaja i dužine trajanja pandemije. S druge strane, odlaganje roka za završetak Programa skratilo je period na koji se odnosi Program (oktobar 2021 –2023). Pored toga, svi ciljevi, prioriteti i aktivnosti definisani ovim Programom, prilagođeni su okolnostima izazvanim pandemijom, i stoga su opreznije postavljeni nego što su bili preliminarni planovi. Uprkos navedenom pristupu, stvorio se prostor za dodatni uticaj pandemije na sve ekonomske i privredne aktivnosti, a samim tim i na aktivnosti institucija obuhvaćene Akcionim planom u okviru ovog Programa, što će se u predmetnom Izvještaju i konstatovati. Imajući u vidu navedeno i činjenicu da se tokom 2021. godine poslovanje u sektoru turizma nije odvijalo planiranim tempom zbog nedostatka finansijskih sredstava i poštovanja epidemioloških mjera propisanih od strane nadležnih institucija, dok je 2022. godina bila godina oporavka i reaktiviranja poslovanja gdje se može konstatovati da su rezultati bili djelimično zadovoljavajući.

Kako bi se razvoj zdravstvenog turizma odvijao na što kvalitetniji način, Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 14. oktobra 2021. godine usvojila Program razvoja zdravstvenog turizma Crne Gore 2021-2023. godine s Akcionim planom (u daljem tekstu: RZT Program), koji predstavlja prvi i za sada jedini strateški dokument u Crnoj Gori koji metodološki adresira predmetnu oblast. Na osnovu analize stanja i razvojnih potreba, Programom su definisani ključni **Operativni ciljevi i prioriteti** za intenzivniji razvoj ovog oblika turizma. Konkretno projektne aktivnosti definisane u AP ovog dokumenta usmjerene su ka unapređenju zakonodavnog okvira, poboljšanju obima i kvaliteta ukupne zdravstvene infrastrukture, i u konačnom u pravcu globalnog pozicioniranja Crne Gore kao destinacije zdravstvenog turizma.

Zdravstveni turizam, odnosno njegove komponente medicinski i spa&Wellness turizam, u prvi plan stavljaju dobrobit čovjeka sa aspekta preventivnih i sa aspekta lječilišnih aktivnosti. Sinergija ove dvije komponente predstavlja zdravstveni turizam čiji je održivi razvoj uz investiciona ulaganja, u funkciji podizanja nivoa kvaliteta zdravstvenog stanja pojedinca, a time i cjelokupnog stanovništva.

Programom razvoja zdravstvenog turizma predviđeno je donošenje Akcionog plana, za potrebe operativnog sprovođenja Programa razvoja zdravstvenog turizma. Načelno, Akcioni plan treba da

pomogne svim organima, organizacijama, institucijama, pojedincima i svim drugim zainteresovanim subjektima, da realizuju Programom definisane ciljeve. Akcionim planom za period 2021-2023 godine, detaljno su razrađeni definisani operativni ciljevi. Za svaki od specifičnih ciljeva definisani su prioriteti, u okviru kojih su izdvojene konkretne aktivnosti koje će biti realizovane u naznačenom periodu. Za utvrđene aktivnosti Akcionim planom su definisani indikatori rezultata, institucija/institucije nadležne za implementaciju utvrđenih aktivnosti uz izdvojene partnere, vremenski okvir sprovođenja svake od aktivnosti, kao i vrijednost sredstava planiranih za sprovođenje pojedinih aktivnosti, uz izvore finansiranja. Akcioni plan je predložen i iskoordiniran sa svim relevantnim institucijama, i u smislu orodnjenosti tokom same izrade dokumenta kao i tokom sprovođenja javnih rasprava možemo konstatovati da su oba pola bila jednako zastupljena, s tim da tokom javnih rasprava veće je bilo učešće pripadnica ženskog pola.

Ovdje takođe, ističemo činjenicu racionalnog planiranja raspoloživih resursa tokom izrade dokumenta, koje je i opredijelilo resor da definiše realnije indikatore. Takođe, i opredjeljenje da se preostali kvartal do kraja 2021. godine posveti započinjanju određenih aktivnosti, čime se puna realizacija Programa očekuje u 2022. i 2023. godini, doprinijela je racionalnom planiranju. Tu negdje naglašavamo i opravdanje za izradu akcionog plana za cjelokupan period trajanja Programa. Ministarstvo se opredijelio za nešto složeniju strukturu hijerarhije ciljeva uvođenjem nivoa prioriteta, gdje su prioriteti i njima pripadajuće aktivnosti u najvećoj mjeri usklađeni sa postavljenim operativnim ciljevima. Tome doprinosi i definisanje indikatora za same prioritete. Međutim, tako definisani indikatori su na nekim mjestima možda nedovoljno jasnog nivoa, a u određenim slučajevima njihova priroda više odgovara indikatoru rezultata, dok je u nekim slučajevima riječ o dobrom primjeru indikatora učinka. Navedeno će svakako predstavljati dobar primjer prakse prilikom izrade novog Programa i definisanja indikatora.

***Aktivnosti su identifikovane i predložene u cilju rješavanja problema vezanih za specifične prioritete, koji se odnose na unapređenje institucionalnih, zakonodavnih, organizacionih, operativnih i ostalih aspekata funkcionisanja sistema zdravstvenog turizma u Crnoj Gori.***

#### **Kratak prikaz izvještaja o realizaciji Akcionog plana za 2021/2022. godinu za realizaciju Programa razvoja zdravstvenog turizma:**

Akциони plan za sprovođenje Programa razvoja zdravstvenog turizma usvojen je na period od tri godine (2021-2023) i sadrži:

- ❖ Tri (3) operativna cilja;
- ❖ Sedam (7) prioritea i
- ❖ Dvadeset četiri (24) aktivnosti

Imajući u vidu da je ovo prvi strateški dokument kojim se tretira zdravstveni turizam u Crnoj Gori, jedna od specifičnosti predmetnog Akcionog plana jeste činjenica da je sam Akcioni plan koncipiran na način da pojedine aktivnosti nijesu striktno predviđene da budu realizovane u određenoj godini, već njihova realizacija obuhvata duži vremenski period, a sve usled specifičnosti materije koja je obuhvaćena i obrađena Programom. Koliko predstavlja prednost sa jedne strane u dijelu realizacije aktivnosti, toliko je evidentno i par otežavajućih okolnosti upravo usled planiranja budžetskih sredstava kao i samog izvještavanja, budući da se navedeno sprovodi za kalendarsku godinu.

S obzirom na to da je Akcioni plan previđen kao trogodišnji, te da se određeni broj aktivnosti koje su dospjele za realizaciju u 2021. i u 2022. godini realizuju i u 2023. godini, ne mogu se smatrati u potpunosti realizovanim, već realizovanim u izvještajnoj godini (2021/2022).

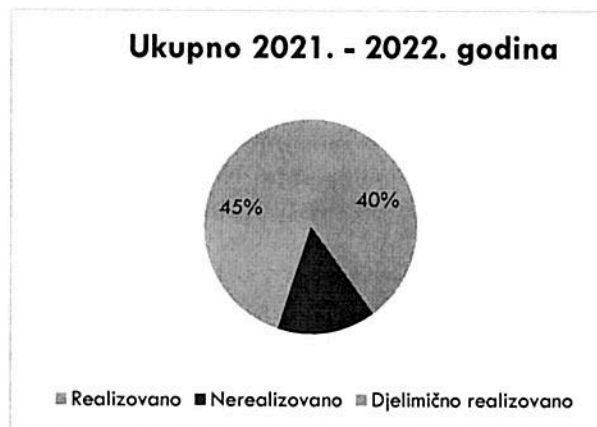
S obzirom na specifičnost materije koja je obrađena dokumentom i samim tim što podrazumijeva izmjenu regulatornog okvira i uvođenje novih proizvoda i usluga i uključivanje velikog broja stejkholdera, stepen

realizacije Akcionog plana 2021-2022. godine je djelimično zadovoljavajući imajući u vidu brojne otežavajuće okolnosti koje nijesu išle na ruku sprovođenju aktivnosti.

Godišnji izvještaj o sprovođenju predmetnog Akcionog plana se odnosi na period Oktobar 2021. - 31. decembar 2022. godine. Iz navedenog se može zaključiti i opredjeljenje da se IV kvartal 2021. godine posveti započinjanju određenih aktivnosti, dok se puna realizacija Programa očekuje tokom 2022. godine, a pogotovo 2023. godine, što sa jedne strane doprinosi racionalnom planiranju, što je negdje i opravdanje za pripremu Akcionog plana za cjelokupan period trajanja Programa. Dok sa druge strane predstavlja otežavajuću okolnost prilikom planiranja sredstava na godišnjem nivou kao i realizacije samih aktivnosti, što će svakako uticati kao preporuka za novi Program koji bude predmet izrade da se sredstva kao i aktivnosti planiraju na godišnjem nivou. Ovaj izvještaj urađen je na osnovu prikupljenih podataka od članova **Radne grupe za praćenje implementacije RZT Programa**, u odnosu na broj dospelih aktivnosti za period 2021-2022. godine.

*U Izvještaju je dat detaljan statistički pregled stepena realizacije planiranih aktivnosti u izvještajnom periodu, ključna dostignuća i izazovi u sprovođenju, pomak ostvaren na nivou svakog operativnog cilja sa navedenim indikatorima učinka i preprekama koje se se pojavile, tabelarni prikaz izvještavanja po svim aktivnostima operativnih ciljeva, nakon čega slijede preporuke za naredne faze sprovođenja strateškog dokumenta.*

Od ukupno 20 dospelih i djelimično dospelih aktivnosti iz sva tri Operativna cilja, realizovano je osam (8), odnosno 40 %, djelimično realizovanih je devet (9) aktivnosti, odnosno 45 %, dok su nerealizovane tri (3) aktivnosti, odnosno 15 % (Grafik 1). Napominjemo, da jedan dio aktivnosti čiji je period realizacije 2021-2023. godine, realizovane su prije isteka roka, i one će biti razrađene u nastavku ovog Izvještaja.

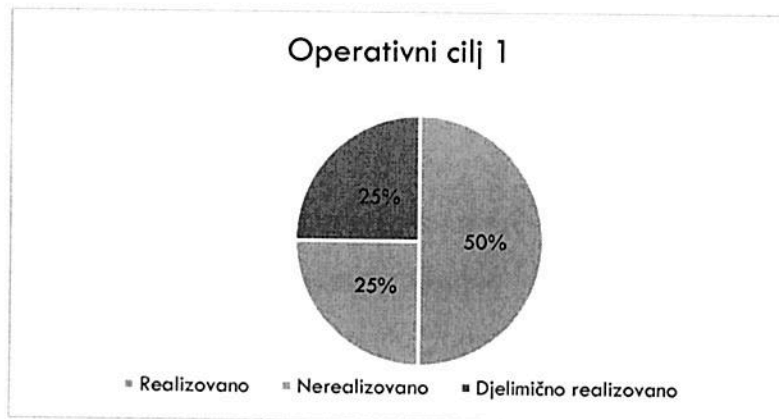


**Grafik 1. Pregled realizovanih, djelimično realizovanih i nerealizovanih aktivnosti za sprovođenje Programa razvoja zdravstvenog turizma CG (2021-2023) za 2021 i 2022. godinu.**

## PREGLED OSTVARENIH AKTIVNOSTI PO POJEDINAČNIM OPERATIVNIM CILJEVIMA

### Operativni cilj 1 - Obezbjedivanje strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma

Prvi operativni cilj Programa razvoja zdravstvenog turizma odnosi se na obezbjeđivanje strateškog okvira. Upravo nedostatak u ovom dijelu se može smatrati jednim od glavnih uzroka činjenice da zdravstveni turizam u Crnoj Gori nije na visokom nivou. Od četiri aktivnosti planiranih ovim operativnim ciljem realizovane su dvije (2) aktivnosti odnosno 50%, djelimično realizovana je jedna (1) aktivnost, odnosno 25%, dok je nerealizovana takođe jedna (1) aktivnost, odnosno 25 % (Grafik 2). Jedna (1) aktivnost nije dospjela jer je njena realizacije predviđen za 2023. godinu, i ona će biti obuhvaćena završnim izvještajem.



**Grafik 2. Pregled statusa realizacije (u %) aktivnosti za Operativni cilj 1 - period 2021-2022.**

- **U okviru prvog prioriteta**, u cilju osiguravanja minimalnog kvaliteta usluga i smanjivanja rizika za potencijalne korisnike sprovodile su se aktivnosti normativnog uređenja zdravstvenog turizma, kao i propisivanje ko i pod kojim uslovima može pružati usluge zdravstvenog turizma, kao i definisanje sadržaja tih usluga. Aktivnosti u okviru ovog operativnog cilja su većim dijelom realizovane, pogotovo uvažavajući činjenicu kompleksnosti samih aktivnosti, zatim brojne otežavajuće okolnosti izazvane Covid-19 pandemijom i periodom oporavka privrede, kao i kadrovske izmjene u državnoj upravi. Cilj uspostavljanja adekvatnog zakonodavnog okvira zdravstvenog turizma ogleda se posebno u smislu oslobađanja punog potencijala koji Crna Gora ima u razvoju ove djelatnosti, u kojoj CG posjeduje komparativne prednosti, a takođe i kao potencijalno značajnog kontributora crnogorskom BDP-u.
- Druga aktivnost se odnosi na uključivanje zdravstvenog turizma u strateške planove opština na teritoriji čitave Crne Gore. U saradnji sa prepoznatim partnerima, upućene su preporuke svim jedinicama lokalne samouprave da uvrste zdravstveni turizam u strateške planove, uz mogućnost povezivanja sa drugim vidovima turizma (eko, ruralni itd.), radi stvaranja dodatne vrijednosti. Možemo konstatovati pozitivne reakcije povodom realizacije navedene aktivnosti, dok se do kraja trajanja Programa očekuje ispunjenje postavljenih indikatora, u skladu sa dinamikom izrade strateških planova opština. Vezano za unapređenje ukupne zdravstvene infrastrukture, Ministarstvo zdravlja je započelo radove na izgradnji, sanaciji i rekonstrukciji brojnih objekata, a raspisani su tenderi za projekte koji će se realizovati u 2023. godini. Spomenuli bi i zajednički projekat Ministarstva zdravlja, RTCG i kompanije Cerovo - **U planu uređenje i rekonstrukcija zdravstvenih ustanova širom CG**. Kako se sredstva za ovu namjenu obezbjeđuju iz Budžeta CG, razmotriti mogućnost alternativnih izvora finansiranja (EU fondovi).
- U okviru drugog prioriteta, sa realizacijom aktivnosti koja se odnosi na uključivanje projekta zdravstvenog turizma u listu projekata za Ekonomsko-investicioni plan za podršku regionu u navedenom prioritetu se kasnilo iz objektivnih razloga. Većina njih je spomenuta u okviru ključnih izazova u realizaciji Akcionog plana, između ostalog još uvijek nedovoljan broj jasno

formulisanih projekata koji bi se mogli eventualno uključiti u listu projekata za Ekonomsko – investicioni plan za podršku regionu. Međutim, pripremljena je inicijativa od strane MERT-a Nacionalnoj investicionoj komisiji, a sve u saradnji sa Kancelarijom za evropske integracije, sa preporukom uključivanja projekata zdravstvenog turizma u pomenuti Ekonomsko-investicioni plan EU.

### **Operativni cilj 2 – Stvaranje kvalitativnih pretpostavki za međunarodnu konkurentnost**

Povećanje konkurentnosti ima presudnu ulogu u dugoročnom privrednom razvoju, kako jedne privredne grane, tako i privrede u cjelini, ali i njenom integrisanju i prepoznatljivosti, i na evropskom i na svjetskom tržištu.

Navedeni Operativni cilj sadrži dva (2) prioriteta u okviru kojih je predviđeno ukupno jedanaest (11) aktivnosti, od čega su za izvještajni period tri (3) aktivnosti realizovane, odnosno 40%, šest (6) aktivnosti je djelimično realizovano, odnosno 60% i odvijaju se kontinuirano, počev od 2021. godine sve do kraja 2023. godine, dok jedna (1) aktivnost nije realizovana. Takođe, jedna (1) aktivnost nije još uvijek dospjela jer je njena realizacija planirana tokom 2023. godine, i ona će biti predmet završnog izvještaja. Međutim, i pored toga, možemo konstatovati zadovoljavajući procenat realizacije, imajući u vidu da se većina aktivnosti odvijaju tokom čitavog perioda trajanja Programa.



**Grafik 3. Pregled statusa realizacije (u %) aktivnosti za Operativni cilj 2 - period 2021-2022**

- U okviru dva prioriteta predviđena ovim operativnim ciljem, ističemo posebno važnost sertifikacije i akreditacije, gdje je Ministarstvo zdravlja u saradnji sa partnerima već započelo aktivnosti za proces akreditacije i sertifikacije, s tim da je formiralo Nacionalnu radnu grupu s ciljem uspostavljanja zakonskog okvira za akreditaciju i standardizaciju zdravstvenih ustanova u CG, usklađenih sa EU. Imajući u vidu kompleksnost navedene aktivnosti tokom 2023. čeka se puna realizacija ove aktivnosti uz kontinuirano praćenje EU regulative i najznačajnih trendova. Takođe, u dijelu aktivnosti koje se odnose na umrežavanje stejkholdera na lokalnom i nacionalnom nivou i kreiranje komplementarnih zdravstveno-turističkih proizvoda, koji bi se mogli plasirati na zdravstveno-turističkom tržištu možemo konstatovati djelimičnu realizaciju, uz evidentnu povećanu inicijativu zainteresovanih aktera za segment zdravstvenog turizma. Očekuje se znatno bolja realizacija tokom 2023. godine, uz neophodno veće učešće privrede. U okviru ovog prioriteta nije realizovana aktivnost koja se odnosi na kreiranje posebno dizajniranih kreditnih linija sa povoljnim uslovima kod IRF-a, za akreditovane i sertifikovane institucije, u cilju podizanja kvaliteta usluga zdravstvenog turizma, usled kašnjenja u formiranju Operativnih tijela zbog kadrovskih izmjena u državnoj upravi. Takođe, korak koji slijedi prije realizacije ove aktivnosti jeste



implementacija sertifikata i akreditacija ustanova. Kako smo informisani od MPŠV vezano za aktivnost koja se odnosi na podsticaje u proizvodnji i plasiranja na tržištu ljekovitog bilja i peloida (ljekovitog blata) i podrška domaćim malim proizvođačima ljekovitih kozmetičkih proizvoda, kako nije bilo zainteresovanih za ovaj vid podrške, potrebno je razmotriti razloge smanjenog interesovanja za ovaj vid podrške.

- U okviru drugog prioriteta koji se odnosi na pozicioniranje, marketing i promocija destinacije zdravstvenog turizma, možemo konstatovati djelimičnu realizaciju kroz redovne aktivnosti koje sprovodi Nacionalna turistička organizacija CG. Preporuka za naredni period je snažnija promocija uz potpisivanje protokola o saradnji sa posrednicima u zdravstvenom turizmu sa potencijalno interesantnih tržišta za ovaj vid ponude, uz neizostavne studijske posjete značajnijih tržišta.

### Operativni cilj 3: Jačanje kapaciteta Instituta dr Simo Milošević, sistema edukacije i praćenja realizacije programa

Navedeni Operativni cilj sadrži ukupno tri (3) prioriteta u okviru kojih je predviđeno osam (8) aktivnosti, od čega su za izvještajni period realizovane tri (3) aktivnosti, odnosno 50%, dvije (2) aktivnosti su djelimično realizovane, tj. 33,33% i one se odvijaju se kontinuirano, počev od 2021. godine sve do kraja 2023. godine, dok jedna (1) aktivnosti, odnosno 16,67% nije realizovana. Takođe, dvije (2) aktivnosti još uvijek nijesu dospjele i njihova realizacija je predviđena tokom 2023. godine.



Grafik 4. Pregled statusa realizacije (u %) aktivnosti za Operativni cilj 3 - period 2021-2022. godine

U okviru Programa RZT, Institut "DR Simo Milošević" je prepoznat kao začetnik razvoja zdravstvenog turizma, koji ima potencijala da bude jedan od najvažnijih segmenata crnogorske cjelogodišnje zdravstvenog -turističke ponude. Imajući to u vidu, aktivnosti kod prioriteta jačanja kapaciteta Instituta se odnose na zadržavanje većinskog vlasništva države, pokretanje investicionog ciklusa, kao i na dalje unapređenje poslovanja. Imajući u vidu složenost situacije u kojoj se ova ustanova nalazi, i svih aktivnosti koje je Vlada CG u prethodnom periodu sproveda kako bi se riješio status ove značajne ustanove, u ovom momentu možemo konstatovati da je prvenstveno potrebno riješiti imovinsko-pravne odnose nakon čega se može pristupiti kreiranju strateških politika razvoja Instituta. MERT je za 2022. godinu izdvojio sredstva za izradu Studije izvodljivosti za investicioni ciklus kako bi se preispitala opravdanost u donošenju upravo investicionih odluka, međutim usled otežane međuinstitucionalne komunikacije i neblagovremenog dostavljanja potrebne dokumentacije od strane Instituta i MZ, ovu aktivnost nije bilo moguće sprovesti u predviđenom roku. **U okviru drugog prioriteta** čiju važnost posebno ističemo, a koji se odnosi na *Edukaciju i cjeloživotno učenje*, primarni cilj kod aktera (stejkholdera) zdravstvenog turizma, pored same njihove identifikacije, jeste upravo njihova edukacija, kako bi se na taj način kvalitet samog

zdravstvenog turizma u Crnoj Gori podigao na veći nivo. Ovdje se može konstatovati zadovoljavajući stepen realizacije, budući da su sve aktivnosti koje se odnose na edukaciju a koje su planirane Akcionim planom realizovane. Svakako, kako je segment edukacije i cjeloživotnog učenja kontinuiran proces, u saradnji sa nadležnim institucijama razvijace se i novi obrazovni programi u skladu sa potrebama tržišta.

**U okviru trećeg prioriteta** koji se odnosi na *Praćenje realizacije i efekata programa*, bitno je istaći važnost ove aktivnosti čija će realizacija omogućiti bolje praćenje realizacije i efekata programa se odnose na unapređenje međuresorne saradnje i koordinaciju izvještavanja, i na istraživanje tržišta i statističko praćenje. U okviru ove aktivnosti potrebno je u saradnji sa najznačajnijim akterima na nacionalnom i lokalnom nivou dopuniti izvještaj zajedničkih aktivnosti nosilaca implementacije Programa i njihovog izvještavanja, kao i plan istraživanja domaćeg i međunarodnog tržišta.

Rezimirajući nivoe realizacije planiranih aktivnosti, zaključuje se da je Operativni cilj 1 realizovan je sa 50%, Operativni cilj 2 je realizovan 30%, dok je Operativni cilj 3 ispunjen sa 50%.



**Prikaz 5. Nivo ispunjenosti planiranih aktivnosti po operativnim ciljevima za 2021/2022. godinu**

Uvažavajući činjenicu da je Akcioni plan koncipiran kao trogodišnji i da se većina aktivnosti sprovodi tokom čitavog trajanja Programa, samim tim je generalno gledano umanjen nivo potpune realizacije, te je upravo najveći procenat djelimično realizovanih aktivnosti, čija se potpuna realizacija očekuje tokom 2023. godine. Ne treba zanemariti ni uticaj institucionalnih reformi. Ovo prvenstveno kada su u pitanju određene kadrovske i promjene u agendama pojedinih institucija koje podršku razvoju zdravstvenog turizma nijesu prepoznale kao prioritetne, ili bar ne u mjeri kako je to predviđeno Programom RZT i aktivnostima iz AP za 2021/2022. godinu. Iako su turizam i zdravlje osnovni stubovi posvećenosti održivom razvoju, saradnja dva sektora u Crnoj Gori još uvijek nije u potpunosti definisana i iskorišćena za postizanje sinergijskog efekta između nadležnih institucija.

Usljed navedenog, izvještajni period karakterisao je otežan rad pojedinih institucija/organizacija, otežana međusobna koordinacija, a često i zanemarivanje institucionalnog znanja i prenošenje ingerencija na kadar koji ne posjeduje odgovarajuće radno iskustvo u ovoj oblasti.

### **KLJUČNA DOSTIGNUĆA, IZAZOVI I PREPREKE U IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA**

Najznačajnija ključna dostignuća nakon prve godine sprovođenja Akcionog plana RZT Programa po operativnim ciljevima su:

- Normativno prepoznavanje "zdravstvenog turizma" sa pratećim elementima po prvi put u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, što u navedenom propisu omogućava prepoznavanje ne samo zdravstvenog turizma već turizma uopšte kao strateške grane crnogorske privrede. Prema

podacima WTTC, doprinos turizma u Crnoj Gori, koji direktno i indirektno generiše preko 30% BDP i ukupno utiče na zaposlenost 66.000 ljudi, karakteriše sezonski karakter tokom ljetnjih mjeseci. U godinama stabilizacije, očekuje se da će razvoj zdravstvenog turizma smanjiti sezonalnost i produži trajanje sezone, a samim tim i pomoći da se poveća broj dana koje turisti sa svojim porodicama i pratiocima provode u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na regionalnu diversifikaciju posjeta. <https://www.gov.me/cyr/clanak/crna-gora-ima-potencijal-da-razvije-elitni-zdravstveni-turizam>

- Značaj sinergijskog efekta zdravstvenog turizma sa ostalim privrednim djelatnostima koji se ogleda u umrežavanju sa ostalim posebnim oblicima turizma (kulturnim, ruralnim, gastro, sportskim, MICE itd.) u smislu kreiranja komplementarnih zdravstveno-turističkih proizvoda koji će se plasirati na zdravstveno-turističkom tržištu i proširivanje turističke ponude tokom boravka turista;
- Svjetski savjet za turizam i putovanja (WTTC) dodijelio je Crnoj Gori međunarodnu oznaku za sigurna putovanja "Safe Travels", koja putnicima omogućava da prepoznaju destinacije i kompanije širom svijeta koje su usvojile globalne standarde zdravstvene i higijenske zaštite, kao važan preduslov za sigurna putovanja uslijed zdravstvene krize Covid 19. <https://www.gov.me/cyr/clanak/poziv-turistickoj-privredi-da-se-prijave-za-medunarodnu-oznaku-safe-travels>
- NTO CG je kao institucija nosilac u 2021. godini je dodjelila oznaku za 160 privrednih subjekata u Crnoj Gori. Kroz ovu inicijativu su implementirani svi sigurnosni protokoli i mjere koje je donio Institut za javno zdravlje Crne Gore, u saradnji sa nadležnim institucijama u resoru turizma, na planu zaštite zdravlja turista i sticanja njihovog povjerenja; <https://www.montenegro.travel/me/business/projekti-i-podrska/nasa-podrska/safe-travels-medunarodna-oznaka-za-sigurna-putovanja>
- Definisanje međunarodnih standarda u oblasti zdravstvenog turizma (medicinski, spa&wellness) u saradnji sa svim značajnim stakeholderima. Za 2023. godinu slijedi implementacija standarda za spa&wellness, čime će se omogućiti prepoznavanje Crne Gore na zahtjevnom međunarodnom tržištu zdravstvenog turizma i pružanje kvalitetnijih usluga. U dijelu koji se odnosi na medicinu, Ministarstvo zdravlja je već započelo brojne aktivnosti na realizaciji zahtjevnog i kompleksnog projekta za akreditaciju i standardizaciju zdravstvenih ustanova kroz Socieux i Taiex projekte što će predstavljati jednu dodatnu i ogromnu vrijednost za sektor zdravstva u Crnoj Gori;
- Takođe, jedno od posebnih dostignuća jeste i početak aktivnosti na umrežavanju turizma i zdravstva na lokalnom i nacionalnom nivou uz povezivanje privatnog i javnog sektora zdravstva i turizma;
- Veća osviještenost javnosti o značaju, benefitima, mogućnostima ali i ograničenjima i specifičnostima zdravstvenog turizma;
- Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja je u skladu sa Zaključkom sa prve sjednice Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju broj 01/082-22-582/1, u septembru 2022. godine formiralo Inovacione radne grupe (IRG), kao radna tijela koja pružaju podršku Savjetu za inovacije i pametnu specijalizaciju, za četiri prioritete oblasti, među kojima je i oblast "Održivi i zdravstveni turizam". Pomenuta IRG intenzivno radi na osnaživanju sektora održivog i zdravstvenog turizma u Crnoj Gori. Od septembra 2022. godine održano je preko 20 sastanaka na nivou radne grupe i najznačajnijih institucija i aktera koji su direktno ili indirektno uključeni u razvoj održivog i zdravstvenog turizma u Crnoj Gori. Takođe, ova Radna grupa je pokrenula Istraživanje pod nazivom "TRENUTNO STANJE I POTENCIJALI RAZVOJA ODRŽIVOG I ZDRAVSTVENOG TURIZMA U CRNOJ GORI", koji se radi po prvi put u Crnoj Gori. Upitnici su dostavljeni svim jedinicama lokalnih samouprava, i svim Lokalnim turističkim organizacijama. Takođe, u saradnji sa Nacionalnom turističkom organizacijom koja će ove godini raditi istraživanje "Guest Survey" u cilju identifikacije stepena zadovoljstva turista, konkretnih problema i smjernica za unapređenje ponude, gdje će se dobiti značajni rezultati za sve učesnike

istraživanja (Ministarstvo, NTO CG, LTO/RTO i privredu), koji će biti smjernica za dalji razvoj proizvoda u pravcu podizanja kvaliteta i konkurentnosti. Anketiraće se domaći i inostrani turisti u komercijalnim smještajnim objektima (hotelima, turističkim naseljima, privatnom smještaju) u ljetnim mjesecima u primorskom regionu. Ovo istraživanje poslednji put je rađeno 2017. godine. <https://s3.me/odrzivi-i-zdravstveni-turizam/>

- Značajne aktivnosti na izgradnji, sanaciji i rekonstrukciji brojnih javnih zdravstvenih ustanova i raspisivanje tendera za projekte koji će se realizovati u 2023. godini, sve u cilju pružanja što kvalitetnije zdravstvene zaštite i građanima Crne Gore, a tako i turistima;
- Organizovanje konferencija zdravstvenog turizma u saradnji sa brojnim institucijama kao i nevladinim sektorom, koji je prepoznat kao jedan od značajnih partnera i generatora razvoja u ovoj oblasti. Ministarstvo zdravlja Crne Gore i Udruženje za održivi razvoj (UZOR) su 09. juna 2022. godine organizovali konferenciju pod nazivom "**Wellbeing as travel trend**" koja je imala za cilj mogućnost unapređenja razvoja i potencijala zdravstvenog turizma u Crnoj Gori. Konferencija posvećena potencijalima i mogućnostima razvoja zdravstvenog turizma u Crnoj Gori imala je internacionalni karakter, a na njoj su aktivno učestvovali eminentni stručnjaci iz sfere medicine i turizma iz više država. U okviru tri panel diskusije govorili su prestižni stručnjaci iz turističke i zdravstvene privrede, kao i naučnici iz oblasti savremene medicine. Cilj konferencije bio je da se na visokokvalitetan i svrsishodan način okupe profesionalci iz oblasti turizma i oblasti medicine i da kroz primjere dobre prakse i diskusiju inspirišu prisutne i crnogorsku turističku javnost na kreiranje proizvoda kojim bi proširili sopstvenu ponudu, kreirali nove aranžmane i otvorili nova tržišta uz povezivanje upravo sektora medicine i turizma. <https://www.gov.me/dokumenta/dd332d53-6516-4869-ac8f-5d41606d1613>

- U saradnji sa NVU Klaster zdravstvenog turizma Crne Gore, kao i uz podršku Unije poslodavaca Crne Gore, organizovana je Međunarodna konferencija pod nazivom „**Kreiranje, promocija i prodaja turističkih programa zdravstvenog turizma**“. Konferencija je održana 15. i 16. oktobra 2022. godine u Hotelu Splendid Conference & Spa Resort. Dragocjeno iskustvo domaćih predavača i gostiju iz inostranstva učesnici su imali prilike da čuju kroz pojedinačna izlaganja i panel diskusije koje su tematski podijeljene u tri osnovne cjeline - lječilišni turizam, medicinski turizam i spa&wellness. Ciljevi Konferencije:
  - ❖ Upoznavanje sa globalnim fenomenom zdravstvenog turizma;
  - ❖ Predstavljanje potencijala Crne Gore na međunarodnom tržištu;
  - ❖ Pokazati kako implementirati usluge zdravstvenog turizma u postojeće turističke kapacitete
  - ❖ Povezivanje pružaoca usluga zdravstvenog turizma s međunarodnim osiguravajućim društvima i agencijama zdravstvenog turizma.

**Jedna od tema panela odnosila se i na "Žene u turizmu nekad i sad"** i neophodnost veće uključenosti žena na vodećim pozicijama. U turizmu većina radne snage (preko 50%) su žene. Većina ženske radne snage je "prirodna posledica" potrebe da se gost ugosti, da ima urednu sobu, ukusnu hranu, strpljivu domaćicu, ljubaznog vodiča, šalterskog radnika punog razumievanja. Sve te poslove, po svojoj prirodi, više osjećaju i žele žene, neki su od zaključaka sa ove konferencije.

Tokom Konferencije organizovan je i Festival zdravstvenog turizma. <https://www.gov.me/cyr/clanak/xi-medunarodna-konferencija-kreiranje-promocija-i-prodaja-turistickih-programa-zdravstvenog-turizma>

- Nacionalna turistička organizacija (NTO) učestvovala je na konferenciji pod nazivom Održivi turizam u Jadransko-jonskoj regiji, koju je organizovao Forum jadransko-jonskih gradova (FAIC) u Ankoni u septembru 2022. godine. Cilj konferencije, bio je da se analiziraju aktuelni izazovi sa kojima se sektor turizma suočava zbog zdravstvene i klimatske krize, ali i da

podstakne turističke poslenike na razmišljanje o tome kako da ih pretvori u prilike i sredstva za oporavak i lokalni razvoj. Iz NTO je saopšteno da su na konferenciji predložene ideje kako dalje implementirati održivi turizam kroz razvojne modele. <https://mina.news/mina-business-ekonomske-vijesti-iz-crne-gore/nto-ucestvovala-na-konferenciji-o-odrzivom-razvoju-turizma-u-ankoni/>

- U saradnji sa NVU Klaster zdravstvenog turizma Crne Gore, uz podršku Privredne komore Crne Gore, organizovana je dvodnevna međunarodna konferenciju od nazivom „Zdravstveni turizam – put za cjelogodišnji turistički proizvod“, 30. i 31. oktobra u hotelu „Splendid Conference & Spa Resort“. Konferencija je otvorila tematiku nove zdravstvene infrastrukture Crne Gore kao nezaobilaznog preduslova za percipiranje Crne Gore kao „zdravstveno sigurne destinacije“, ali i kao potencijalno atraktivne destinacije zdravstvenog turizma na karti Evrope i svijeta. Svoje modele i rezultate za postsezonu (low season tourism) predstavili su i stručnjaci iz regiona. [https://isme.me/sr\\_ME/deseta-medunarodna-konferencija-zdravstvenog-wellness-i-spa-turizma\\_p5169.html](https://isme.me/sr_ME/deseta-medunarodna-konferencija-zdravstvenog-wellness-i-spa-turizma_p5169.html)
- Prepoznavanje segmenta obrazovanja u Turizmu i Zdravstvu, uz aktivnosti na izmjenama i dopunama obrazovnog programa kao i cjeloživotnog učenja, zatim osnaživanje međupredmetne teme “Turizam” sa sadržajima koji se odnose na zdravstveni turizam, uvažavajući važnost edukacije djece i svakog pojedinca o prioritetima razvoja Crne Gore.
- Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2022. godinu – Putem javnih poziva za dobijanje podrške za projekte iz oblasti turizma u okviru MJERE IV - Razvoj inovativnih turističkih proizvoda i usluga koji obogaćuju turističku ponudu u zdravstvenom, ruralnom, kulturnom, sportskom i drugim vidovima turizma. Ukupan iznos sredstava iznosio je 150.000,00 eura, dok je maksimalan iznos podrške po jednom projektu iznosio 15.000,00eura. U okviru ove mjere podržano je ukupno 17 projekata u ukupnom iznosu od 114.000,00 eura. <https://www.gov.me/dokumenta/0f9005db-50a1-4d5d-bc2e-32f69776a601>

Razlozi nerealizacije dospelih aktivnosti u izvještajnom periodu su uglavnom usled organizacionih i kadrovskih promjena u državnoj upravi i ostalim institucijama koje su bile prepoznate ili kao nosioci aktivnosti ili kao važni partneri, usled čega se kasnilo sa formiranjem Radne grupe, kao operativnog tijela za sprovođenje strateškog dokumenta, što se svakako negativno odrazilo na broj realizovanih mjera.

**Ključni izazovi u realizaciji aktivnosti iz perioda 2021 - 2022. godine bili su:**

- Poslovanje u nestabilnim uslovima, usled geopolitičkih dešavanja;
- Oporavak privrede od COVID-19 pandemije;
- Sajber napad na Vladinu infrastrukturu usled čega su se aktivnosti realizovale u otežanim uslovima, što se i odrazilo na uspješnost njihove implementacije;
- Kašnjenje u realizaciji određenih aktivnosti usled čestih kadrovskih promjena na nivou institucija, što je uslovalo nedostatak kadrovskih kapaciteta za realizaciju planiranih aktivnosti u planiranim rokovima;
- Minimiziranje mogućnosti za uspostavljanje direktne komunikacije svih stejkholdera u formiranju ponude (koordinacija rada na implementaciji programskih aktivnosti);
- Uticaj kompleksnih tenderskih procedura;
- Neriješeni imovinsko – pravni odnosi;
- Kapaciteti pružaoca usluga u zdravstvenom turizmu.

Iz navedenog proizilazi da je u cilju povećanja uspješnosti realizacije planiranih aktivnosti u narednom periodu, neophodno preduzimanje aktivnosti u pravcu:

- Unapređenja koordinacije rada nadležnih institucija, kako na državnom tako i na lokalnom nivou;
- Pojednostavljenja tenderskih procedura;
- Usaglašavanje zakonskih propisa usled kolizije pojedinih zakonskih odredbi;
- Stvaranje podsticajnog poslovnog ambijenta za pružaoce usluga u zdravstvenom turizmu;
- Iznalaženja modela za efikasnije korišćenje sredstava iz EU i drugih fondova;
- Kvalitetne edukacije i podizanje nivoa svijesti o značaju zdravstvenog turizma za privredu i stanovništvo Crne Gore.

### **STRUKTURA POTREBNIH SREDSTAVA ZA IMPLEMENTACIJU AKCIONOG PLANA PO IZVORU FINANSIRANJA**

Za implementaciju akcionog plana PRZT-a potrebno je 1.205.000 eura, od čega su 1.100.000 eura, kreditna sredstva, dok 105.000 eura predstavljaju sredstva iz Budžeta CG.

Struktura	Iznos	%
Kredit	1.100.000	75%
Budžet	105.000	25%
Ukupno	1.205.000	

Ukupno planirana sredstva za realizaciju aktivnosti iz Akcionog plana za 2021/2022. godinu, iznosila su 40.000 eura od čega je utrošeno 7.967,00 eura (sedam hiljada devet stotina šezdeset sedam eura).

Posmatrajući izvore finansiranja, imajući u vidu otežavajuće okolnosti tokom sprovođenja aktivnosti, kao i usled nerealizacije sprovođenja tendera za odabir obrađivača Studije izvodljivosti za investicioni ciklus Instituta "Dr Simo Milošević" Igalo, za koju su predviđena sredstva iznosila jedan dio planiranih aktivnosti nije ili nije u cjelosti realizovan, te samim tim sredstva nijesu utrošena. Takođe, tokom realizacije određenih aktivnosti, informisani smo da za te aktivnosti nijesu potrebna finansijska sredstva usled činjenice da te aktivnosti na nivou institucija koje su prepoznate kao nosioci, spadaju u tekuće odnosno redovne aktivnosti za koja nije potrebno izdvajati dodatna sredstva. Te je i to jedan od razloga smanjenog utroška finansijskih sredstava. Sve navedeno je detaljno objašnjeno u nastavku.

## **II – INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA**

Usvojeni Program razvoja zdravstvenog turizma sa Akcionim planom za period 2021-2023. godine, polazi od opredjeljenja da zdravstvenog-turističku ne treba posmatrati u užem smislu samo kao resurs za razvoj zdravstva i turizma, već i kao potencijal za razvoj lokalnih zajednica i područja ne samo na primorju već i u sjevernom regionu Crne Gore kroz aktivnu participaciju različitih subjekata u oblasti zdravstvenog turizma i razvoj preduzetništva u ovoj oblasti uz jasno definisan sistem razvoja i podsticaja na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Ciljevi razvoja zdravstvenog turizma definisani su kroz set operativnih ciljeva, prioriteta i aktivnosti koje iz njih proizilaze.

<b>Operativni cilj 1 - Obezbjedivanje strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma</b>					
Indikatori učinka	Polazna vrijednost 2021.	Ciljna vrijednost 2023.	Ostvarena vrijednost	Izazov/rizik	Aktivnost na ublažavanju

					<b>negativnih efekata izazova/rizika</b>
<b>1. Broj usaglašenih zakona/podzakonskih akata</b>	0	1-3	0 Napomena: dva zakona su u fazi usvajanja	Kompleksnost u donošenju zakonske regulative Kadrovske izmjene na nivou institucija	-Pojednostavljanje procedura za donošenje propisa, kao i preciznije i detaljnije kreiranje aktivnosti i određivanje indikatora. -Ubrzana procedura donošenja zakonskih propisa
<b>2. Broj prihvaćenih preporuka u kojima se tretira zdravstveni turizam</b>	0	2-4	1	-Dinamika donošenja strateških dokumenata na nivou lokalnih samouprava - -Nedovoljna međuinstitucionalna komunikacija	-Unapređenje saradnje na nacionalnom i lokalnom nivou -Veća transparentnost u radu institucija
<b>3. Broj uključenih projekata u listu za Ekonomsko-investicioni plan</b>	0	1-2	0	-Nedovoljan broj jasno formulisanih projekata -Nedovoljna zainteresovanost za ovaj vid investicije -Nedostatak investicionih ulaganja i razvoj proizvoda sa pravilnim tržišnim konceptom -Privlačenje „nepouzdanih“ investitora -Kompleksne administrativne prepreke koje investitorima onemogućavaju da donesu adekvatne Odluke -Nedovoljno znanja za korišćenje budžetskih i donatorskih sredstava	-Otežano planiranje usled nedovoljno razvijene statistike u oblasti zdravstvenog turizma -Veća transparentnost u smislu dostupnosti informacija o projektima koji bi potencijalno mogli biti dio Ekonomsko-investicionog plana za podršku regionu -Edukacije o korišćenju sredstava iz EU fondova i apliciranja na međunarodnim projektima

### **Operativni cilj 1- Obezbeđivanje strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma**

U okviru **Operativnog cilja 1**, realizovane dvije aktivnosti se uglavnom odnose na unapređenje postojećih propisa i politika koje su od važnosti za razvoj zdravstvenog turizma, kao i na unapređenje saradnje između javnog i privatnog sektora. Programom rada 42. Vlade CG za 2021. godinu, koji je donijet u martu iste godine, bila je predviđena izrada Predloga zakona o turizmu i ugostiteljstvu. Izrada predmetnog teksta bila je završena i za isti su 23. februara 2022. godine dobijena pozitivna mišljenja Sekretarijata za zakonodavstvo i Evropske Komisije. Kako je u međuvremenu došlo do reorganizacije Vlade CG, kao i ministarstava, to je 07. novembra 2022. godine donijeto novo Rešenje o obrazovanju Radne grupe za razmatranje teksta Predloga zakona o turizmu i ugostiteljstvu, sa zadatkom da razmotri i eventualno inovira tekst Predloga zakona sa rokom: IV Q 2022. godine. Rok za utvrđivanje predloga

Zakona o turizmu i ugostiteljstvu je pomjeren za IQ 2023. godine iz razloga što je u 2022. godini ponovo došlo do izmjena u organizaciji državne uprave. Međutim, i pored navedenih izazova koji su itekako usporili proces donošenja ovog propisa, predmetni zakon je u finalnoj fazi usvajanja, koje se očekuje u Q1 2023. godine, što će zasigurno doprinijeti kreiranju nove raznovrsne ponude, što će svakako doprinijeti i smanjenu sive ekonomije koje je evidentno u ovoj oblasti.

Takođe, izmjene i dopune Zakona o zdravstvenoj zaštiti su u finalnoj fazi, gdje je napravljen ogroman i zasigurno presudan iskorak samim tim što je termin "zdravstveni turizam" po prvi put prepoznat u ovom propisu. Nakon usvajanja zakona, koje se očekuje u Q2 2023 pristupiće se izradi podzakonskog akta kojim će se bliže urediti ova oblast. Brojni su izazovi koji su uticali na kašnjenja prilikom realizacije aktivnosti, koji su uglavnom objektivne prirode i odnose se na kadrovske izmjene u državnoj upravi, sajber napad na organe državne uprave, kao i otežana međuinstitucionalna komunikacija. Formirana je međuresorna Radna grupa za usaglašavanje, pripremu i donošenje inoviranih zakonskih/podzakonskih akata, kao i usaglašavanje domaće regulative sa EU direktivama, sa posebnim naglaskom na direktivu 2011/24/EU, i u prethodnom periodu vrlo aktivno i posvećeno radila na analiziranju najboljih praksi u ovom segmentu, uz predlaganje najboljih rešenja primjenjivih u Crnoj Gori, kako bi se omogućilo stvaranje podsticajnog i povoljnog poslovnog ambijenta. Imajući u vidu jednu dozu sofisticiranosti i osjetljivosti materije, održan je veliki broj konstruktivnih sastanaka kako na nivou radnih grupa, tako i na međuresornom i ministarskom nivou. Nakon usvajanja zakona, pristupiće se izradi podzakonskog akta kojim će se bliže urediti ova oblast.

U okviru ovog operativnog cilja, konstatovali bi odličnu saradnju sa Zajednicom opština CG, koji su prepoznali važnost afirmacije zdravstvenog turizma uprkos brojnim kašnjenjima koja su uticala na početak realizacije aktivnosti. Ovdje je evidentno zalaganje Zajednice opština u komunikaciji sa svim jedinicama lokalne samouprave, gdje se već bilježe pozitivni pomaci u smislu prihvatanja i implementiranja segmenta zdravstvenog turizma u strateška dokumenta opština. Značajne su takođe i aktivnosti koje je realizovalo Ministarstvo zdravlja a koje se odnose unapređenje zdravstvene infrastrukture (izgradnju, sanaciju i rekonstrukciju javnih zdravstvenih ustanova), a nastavak aktivnosti je planiran i tokom 2023. godine. Kako se sredstva za ovu namjenu obezbjeđuju iz Budžeta CG, potrebno je razmotriti mogućnost alternativnih izvora finansiranja (EU fondovi). Sve navedeno korespondira sa operativnim ciljem i realizacija navedenih aktivnosti će omogućiti kreiranje podsticajnog poslovnog ambijenta u ovoj oblasti, i omogućiti oslobađanje punog potencijala zdravstvenog turizma. Značajan je i zajednički projekat Ministarstva zdravlja, RTCG i kompanije Cerovo - **Uređenje i rekonstrukcija zdravstvenih ustanova širom CG.** <https://me.ekapija.com/news/3490181/zajednicki-projekat-ministarstva-zdravlja-rtcg-i-kompanije-cerovo-u-planu-uredjenje-i>.

## **Operativni cilj 2 – stvaranje kvalitativnih pretpostavki za međunarodnu konkurentnost**

Pretpostavke za podizanje nivoa konkurentnosti su mnogobrojne, posebno kada je polazna vrijednost sektora koji se posmatra na nezavidnom nivou. Povećanje konkurentnosti ima presudnu ulogu u dugoročnom privrednom razvoju, kako jedne privredne grane, tako i privrede u cjelini, ali i njenom integrisanju i prepoznatljivosti, i na evropskom i na svjetskom tržištu.

<b>Operativni cilj 2 - Obezbjedjivanje strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma</b>					
<b>Indikatori učinka</b>	<b>Polazna vrijednost 2021.</b>	<b>Ciljna vrijednost 2023.</b>	<b>Ostvarena vrijednost</b>	<b>Izazov/rizik</b>	<b>Aktivnost na ublažavanju negativnih efekata izazova/rizika</b>
<b>1. Lista potrebnih akreditacija i sertifikacija</b>	0	1	0	-Kadrovske izmjene na nivou institucija  -Nedovoljan broj sertifikovanih i akreditovanih ustanova	-Stabilna politička situacija u zemlji  -Stvaranje podsticajnog ambijenta za privredu za



				<p>-Neprepoznatljivost CG na tržištu zdravstvenog turizma</p> <p>-Potreba usklađivanja sa međunarodnim standardima</p> <p>Covid -19 i druge potencijalne slične opasnosti</p>	<p>uvođenje standarda kvaliteta</p> <p>-Promovisanje i edukacije vezano za standardizaciju i akreditaciju</p> <p>-Implementacija međunarodnih standarda</p> <p>-Podizanje nivoa konkurentnosti pružaoaca usluga u zdravstvenom turizmu</p> <p>-Unapređenje zdravstvenog i sigurnog ambijenta u turističkom poslovanju - uvođenje, razvijanje i primjena novih zdravstvenih i sanitarno-higijenskih standarda/uslova/mjera u pružanju turističkih usluga</p>
<p>2. Broj potpisanih protokola sa domaćim i međunarodnim posrednicima zdravstvenog turizma</p>	0	2-4	0	<p>- Velika očekivanja turista mogu biti iznevjerena zbog specifičnosti ovog turističkog proizvoda;</p> <p>-Putna/vremenska povezanost Crne Gore je limitirajući faktor za razvoj jedinstvene ponude</p> <p>-Nedovoljna konkurentnost CG tržišta zdravstvenog turizma</p> <p>-Nedovoljna promocija koja bi mogla imati negativne efekte na smanjenu zainteresovanost posrednika zdravstvenog turizma</p>	<p>-Unapređenje avio i putne dostupnosti, uvođenje avio linija i čarter letova sa značajnih tržišta</p> <p>-Unapređenje konkurentnosti pružaoaca usluga u zdravstvenom turizmu uz bolje pozicioniranje na tržištu zdravstvenog turizma</p> <p>-Unapređenje zdravstvenog i sigurnog ambijenta u turističkom poslovanju - uvođenje, razvijanje i primjena novih zdravstvenih i sanitarno-higijenskih standarda/uslova/mjera u pružanju turističkih usluga</p> <p>-Unapređenje i ulaganje u infrastrukturu (zdravstvo i turizam)</p>
<p>3. Broj posjećenih sajmova i konferencija, kao i broj održanih prezentacija</p>	0	3-5	3	<p>-Nedostatak specijalizovanih turističkih agencija i turističkih operatera koji rade u sektoru zdravstvenog turizma</p> <p>-Zaostajanje u praćenju najnovijih trendova</p> <p>-Covid-19 i prateća ekonomska kriza.</p>	<p>-Osnivanje specijalizovanih agencija zdravstvenog turizma</p> <p>-Promocija ponude</p> <p>- Članstvo u značajnim evropskim i svjetskim Asocijacijama i Udruženjima zdravstvenog turizma</p>

				-Koordnacija/efikasnost rada na implementaciji projektnih aktivnosti	
4. Broj održanih konferencija i sajмова u Crnoj Gori	0	2-4	3	-Nedovoljno finansijskih sredstava opredijeljenih za ovu namjenu  -Nedostatak kadrova	-Adekvatno planiranje u okviru budžetskih sredstava -Osnaživanje kadrova

U okviru **Operativnog cilja 2**, u cjelosti realizovane su tri (3) aktivnosti, koje su usmjerene na jačanje konkurentnosti kroz uspostavljanje Sistema sertifikacija i akreditacija kako bi u narednom periodu imali više sertifikovanih ustanova koje se bave zdravstvenim turizmom, što je jedan od uslova kada se govori o prepoznatljivosti CG kao destinacije zdravstvenog turizma. Takođe, učesće na specijalizovanim međunarodnim sajmovima i konferencijama, kao i organizacija istih u CG, doprinijeli su većoj promociji i upoznavanju šire javnosti o potencijalima i mogućnostima zdravstvenog turizma, što će svakako doprinijeti kvalitetnijoj pozicioniranosti i prepoznatljivosti na međunarodnom tržištu. U cilju pojačavanja konkurentne pozicije, ali i veće tržišne prepoznatljivosti pružalaca usluga zdravstvenog turizma, intenziviraće se aktivnosti ne samo da što veći broj današnjih hotela i zdravstvenih ustanova bude međunarodno sertifikovano, već i da se takva sertifikacija iskoristi kao ulaznica u neku od međunarodno poznatih "alijansi" specijalizovanih za usluge zdravstvenog turizma. Definisana je lista potrebnih akreditacija i sertifikata, dok nas u narednom periodu očekuje implementacija navedenog. Ističemo da je u određenim planiranim aktivnostima čak i premašena ciljna vrijednost, što će detaljno biti konstatovano u finalnom tabelarnom prikazu (broj potpisanih protokola o saradnji sa osiguravajućim društvima, organizovanje značajnog broja konferencija zdravstvenog turizma i dr.). Ovdje je evidentno nedovoljno angažovanje privrede oba sektora i zdravstva i turizma, usled neodgovarajuće transparentnosti u realizaciji aktivnosti i usled nedovoljnog razumijevanja o benefitima i mogućnostima koje ova oblast pruža, kao i o načinima međusobnog funkcionisanja i kreiranja ponude. Posebno ističemo organizaciju nekoliko značajnih konferencija zdravstvenog turizma, gdje se već za period 2021-2022. Godina premašio prvobitno postavljena vrijednost učinka, uprkos i pandemiji i ostalim objektivnim razlozima, što nam govori o spremnosti i odgovornosti svih aktera zdravstvenog turizma, a prvenstveno Ministarstva zdravlja i Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma kao dvije institucije nadležne za afirmaciju i razvoj ovog oblika turizma.

Operativni cilj 3 - Jačanje kapaciteta Instituta dr Simo Milošević, sistema edukacije i praćenja realizacije programa					
Indikator učinka	Polazna vrijednost 2021.	Ciljna vrijednost 2023.	Ostvarena vrijednost	Izazov/rizik	Aktivnost na ublažavanju negativnih efekata izazova/rizika
1. Donošenje odluke o zaustavljanju prodaje udjela državnih fondova	-	Donesena odluka	Odluka o zaustavljanju prodaje udjela državnih fondova nije donesena	Imovinsko-pravni odnosi  Koordnacija/efikasnost rada na sprovođenju i implementaciji projektnih aktivnosti	-Rešavanje imovinsko-pravnih odnosa  -Teško postizanje društvenog konsenzusa o prioritetnim razvojnim projektima  -Stabilna politička situacija

2. Donošenje odluke o novom kurikulumu	Donesena odluka	Donijeta odluka	<p>Kadrovske izmjene u institucijama</p> <p>-Neprepoznavanje važnosti edukacije o zdravstvenom turizmu kao jedne od strateških razvojnih privrednih djelatnosti</p> <p>-Ishodi učenja</p> <p>-Nedovoljno znanja šire javnosti o mogućnostima koje pružaju novi obrazovni programi</p> <p>-Relevantnost za tržište rada</p>	<p>-Promocija zanimanja u zdravstvenom turizmu</p> <p>-Veća svijest o važnosti i mogućnostima zdravstvenog turizma kako za privredu tako i za mlade i sve zainteresovane</p> <p>-Razvoj novih standarda obrazovanja, kompetencija, vještina, unapređenje stručno/dualnog obrazovanje, cjeloživotno učenje</p> <p>-Angažovanje obučenog stručnog kadra</p> <p>-Adekvatna promocija i upoznavanje šire javnosti o novim obrazovnim programima i mogućnostima koje pružaju</p> <p>-Adekvatno definisanje strukture programa</p> <p>-Definisanje obrazovnih ciljeva, sadržaja, metoda (uključujući ocjenjivanje), materijala i organizacije osposobljavanja za realizaciju obrazovanja.</p>
			<p>- Dovoljno akademskog osoblja koji sprovode program</p>	

**Operativni cilj 3 – jačanje kapaciteta Instituta Dr Simo Milošević, sistema edukacije i praćenja realizacije programa**

U okviru ovog Operativnog cilja realizovane su tri aktivnosti, koje su se uglavnom odnosile na Edukaciju i cjeloživotno učenje. Kroz definisanje aktivnosti u okviru ovog prioriteta, akcenat je stavljen na prilagođavanje obrazovnih programa prema potrebama zdravstvenog turizma, omogućavanje cjeloživotnog sticanja stručnih znanja i vještina, edukaciju stanovništva o zdravstvenom turizmu, kao i podizanje kvaliteta i kapaciteta upravljanja zdravstvenim turizmom. Ovdje se može konstatovati vrlo konstruktivna saradnja sa kolegama iz Zavoda za školstvo CG i Centra za stručno obrazovanje CG, i njihova spremnost i angažovanost u realizaciji predviđenih aktivnosti, tako da su ovom prioritetu dospjele obaveze realizovane u roku a neke čak i prije planiranog roka, uzimajući u obzir česte kadrovske izmjene

na nivou institucija i samim tim brojnih kašnjenja. Realizacija aktivnosti u dijelu obrazovanja prvenstveno povećati atraktivnost zanimanja u ovoj oblasti, značajno doprinijeti profilisanju kvalitetnih kadrova i samim tim bolje pozicioniranje Crne Gore na međunarodnom tržištu.

Aktivnosti koje se odnose na Institut Dr Simo Milošević, nijesu realizovane iz objektivnih razloga, usled neriješenih imovinsko-pravnih odnosa. Detaljnija analiza je prikazana u okviru tabelarnog izvještavanja. Cijeneći važnost ove ustanove kako za građane CG, tako i za inostrane goste koji se iz godine u godinu vraćaju, vjerujemo da će Vlada CG naći najoptimalnije rešenje kako bi ova ustanova povratila stari sjaj i još bolje se pozicionirala na tržištu zdravstvenog turizma.

Zajednička polazna tačka ovog operativnog cilja je jačanje kapaciteta. Jačanje kapaciteta je uopšteni prioritet, koji se često navodi u brojnim izvještajima, kako domaćim tako i inostranim, s ciljem da se postojeći okviri i kapaciteti dodatno osnaže, kako bi sistem napredovao i bio unaprijeđen. Upravo iz tog razloga ističemo činjenicu da i pored planiranih aktivnosti predviđenih Programom, u cilju pružanja podršku, afirmaciji i jačanju kapaciteta sektora zdravstvenog turizma, u okviru Privredne komore CG, konstituisan je i Odbor zdravstvenog turizma PKCG, koji je pružio značajan doprinos u smislu promocije i povezivanja svih glavnih aktera, ali i aktivnim učešćem u otklanjanju brojnih slabosti u ovoj značajnoj oblasti. Ovaj Odbor broji ukupno 29 članova, od čega je 17 žena, dok je 12 pripadnika muškog pola.

Imajući u vidu nestabilan prethodni period tokom realizacije Akcionog plana, veoma je teško bilo postići realizaciju svih planiranih mjera i aktivnosti, i pretpostaviti kakvi bi rezultati bili u drugačijim okolnostima. Ipak, i pored brojnih negativnih okolnosti koji su direktno uticali na turističku djelatnost odnosno kretanja turista, zaključujemo da je pored neostvarivanja planiranih vrijednosti određenih indikatora, ostvaren značajan napredak čak i u takvim okolnostima, imajući u vidu da je ova oblast bila u velikoj mjeri do sada normativno neuređena.

Kroz definisanje aktivnosti u okviru drugog prioriteta, akcenat je stavljen na prilagođavanje obrazovnih programa prema potrebama zdravstvenog turizma, omogućavanje cjeloživotnog sticanja stručnih znanja i vještina, edukaciju stanovništva o zdravstvenom turizmu, kao i na podizanje kvaliteta i kapaciteta upravljanja zdravstvenim turizmom, možemo konstatovati zadovoljavajuće rezultate. Imajući u vidu da u određenim segmentima zdravstvenog turizma koji se odnosi na spa&wellness usluge u okviru hotelskih kapaciteta ili centara koji posluju samostalno, evidentna je veća potreba za kadrove ženskog pola u sektoru pružanja kozmetičkih usluga, njege lica i tijela. Pa tako prema podacima dostupnih na sajtu JU Stručne medicinske škole iz Podgorice za školsku godinu 2022/2023. godinu na Smjer kozmetički tehničar upisana su ukupno 23 lica, i sva su ženskog pola, dok na Smjer fizioterapeutski tehničar od ukupno 32 upisanih, 17 njih je muškog pola dok je 15 pripadnica ženskog pola. Turizam generalno, a posebno Spa&Wellness segment zdravstvenog turizma, gdje najvećim dijelom su zaposlene upravo pripadnice ženskog pola možemo reći da je jednostavno očigledno fenomen koga označavaju epiteti ljepote, radosti, ushićenja, relaksacije, kreacije, druženja u slobodnom, drugačijem, novom produhovljenom prostoru, gdje se na neki način od ljudi traži da ispolje svoj "ženski princip". I oni koji čine ponudu i oni koji čine potražnju. Upravo zato, najbolji primjer uspješnih u turizmu u cijelom svijetu su mali porodični hoteli, do kojih vodi put okružen prirodom i cvijećem. Oni su prepoznali snagu ujednačenog delovanja principa žensko/muško, Jin/Jang.

U slučaju održivog turizma, priroda, kultura, poljoprivreda, sportski centri i dobavljači, lokalna udruženja, nevladine organizacije itd. igraju važnu ulogu u oblikovanju ponude i uslova za turiste. Posebno su značajne mogućnosti razvoja nisko-karbonskog turizma i ekološki odgovornog odnosa i prakse sektora turizma prema životnoj sredini. Turizam je, pored poljoprivrede i energetike privredni sektor sa najznačajnijim mogućnostima u pogledu ozelenjavanja privrede i povećanja efikasnosti resursa. Ovu činjenicu treba šire saopštavati javnosti, jer ona gradi relevantan imidž Crne Gore. U razvoju održivog turizma potrebno je voditi računa o pitanjima koja se odnose na prirodu (u Crnoj Gori ekosistemi priobalnog područja, kao i očuvani planinski i vodeni ekosistemi, zajedno sa raznovrsnošću vrsta koje ih

naseljavaju, predstavljaju osnovu za turizam zasnovan na prirodi), ali i o usvajanju koncepta "pametne destinacije" kako bi destinacija bila konkurentna na globalnom turističkom tržištu.

Gastronomija predstavlja važan element turističke ponude koji značajno utiče na kreiranje autentičnog doživljaja kod turista. Stoga postoje mnoge veze između održivog i zdravstvenog turizma i specijalizacija održive poljoprivrede i lanca vrijednosti hrane.

U Crnoj Gori u posljednjih nekoliko godina razvijaju se novi turistički proizvodi u okviru donatorskih projekata kao što je razvoj specifičnih „tour-ponuda“, npr. „Staze i priče meda“ ili „Putevi vina“. Naročito u kontekstu lokalna organske hrane, pića i organski sastojci mogu se posmatrati i treba ih smatrati važnim dijelom wellness ponude, gdje se ljekovito bilje, eterična ulja, prirodna kozmetika itd. koriste u liječenju i/ili doprinose prevenciji zdravlja. Dodatno, mogli bi se pozicionirati i promovirati kao suveniri, što sve predstavlja jedan podsticajni poslovni ambijent posebno za žene koje se bave proizvodnjom biljnih sirovina, proizvodnjom prirodne kozmetike, eteričnih ulja, izradom rukotvorina itd. Ovi "prošireni" agroturistički proizvodi nude optimističnu opciju za poljoprivrednike, posebno u sjevernom regionu, da imaju dodatni izvor prihoda u odnosu na onaj od poljoprivrede.


Jedan dio ponude ovog oblika turizma se razvija u pravcu samostalnih proizvoda, dok ostali dio predstavlja važan komplementarni sadržaj kupališnom i ski turizmu. Oba pravca razvoja i rasta su neophodna za Crnu Goru, kako za primorski tako i za sjeverni region imajući u vidu brojne prirodne potencijale koji se moraju na održiv način koristiti u svrhu različitih programa zdravstvenog turizma. Imajući u vidu da je cilj razvoja ovog oblika turizma usmjeren ka razvoju raznovrsne i autentične turističke ponude Crne Gore, koja će stvoriti osnov za poboljšanje životnog standarda stanovništva i prevazilaženje sezonalnog karaktera karakterističnog za Crnu Goru kao i zaustavljanje depopulacije sjevernog regiona.

Sektor turizma je značajan potrošač prirodnih materijala i generiše karbonski otisak, direktno ili indirektno, kroz usluge smještaja, prevoza, potrošnje hrane i dr. Naročito mjere resursne efikasnosti u ovom sektoru uključuju: potrošnju energije i vode, stvaranje otpada, zaštitu biodiverziteta. Stoga je od posebnog značaja da se: razvijaju ekološki prihvatljivi oblici turizma koji ne ugrožavaju prirodne i pejzažne vrijednosti, razvijaju efikasne turističke i zdravstvene ustanove, poboljšavaju kvalitet usluge i smanjuju njen uticaj na životnu sredinu, obezbjeđuju viši nivo reciklaže, primjenjuju relevantne standarde, razvijaju zelene inovacije, podstiču interesovanje kompanija da vide priliku u „ozelenjavanju turizma“. Na ovaj način uspostavlja se direktna korelacija zdravstvenog turizma sa efikasnijim i kvalitetnijim razvojem održive komponente (zelena tranzicija) turističkog razvoja (unapređenje kapaciteta i ponude/usluga), tj. ostvaruje se sinhronizacija sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030. godine, UN Agendom za održivi razvoj do 2030. godine, Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2021-2025. i Strategijom razvoja ženskog preduzetništva Crne Gore 2021-2024. Održivo i čisto okruženje pruža osnovu i prostor za razvoj održivog i zdravstvenog turizma i omogućava njegov razvoj. Pozicija Crne Gore kao ekološke države je snažna marketinška poruka koju treba kontinuirano potvrđivati kroz djelovanje, odluke, projekte i svakodnevne aktivnosti.

U sadašnjim okolnostima, u kontekstu zdravstvenog turizma, vidljive su dugoročne posljedice po zdravlje ljudi izazvane pandemijom COVID-19. Osmišljen je termin 'post COVID-19 sindrom' koji označava postojanost najmanje jednog simptoma, posebno umora i otežanog disanja, koje je prijavilo 87,4% pacijenata, koji su se oporavili od COVID-19. U novom post-COVID-19 kontekstu, značaj prirode i važnost wellness-a kao preventivnog „alata“ za liječenje u potpunoj su sinergiji za osnovnom djelatnošću zdravstvenog turizma. Uzimajući u obzir sve navedeno i činjenicu da je izazovni period tokom 2020-2021. godine, sa aspekta zdravlja ljudi, u prvi plan kod potencijalnih turista stavio potrebu i želju za provođenjem odmora u ugostiteljskim objektima koji obezbjeđuju individualizaciju usluga uz aktivnosti koje se u najvećoj mjeri odvijaju na otvorenom prostoru, odnosno u prirodi.



### III – TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE PO AKTIVNOSTIMA

RAZVOJ ZDRAVSTVENOG TURIZMA CRNE GORE 2021-2023.									
Operativni cilj 1: Obezbjediti strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma									
STRATEGIJSKI CILJ:	Operativni cilj 1: Obezbjediti strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma								
Operativni cilj 1:	Operativni cilj 1: Obezbjediti strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma								
INDIKATORI UČINKA	Polazne vrijednosti 2021. godina	Prelazne vrijednosti 2022. godina	Ciljne vrijednosti 2023. godina						
Broj usaglašenih zakona /podzakonskih akata	0	0	1-3						
Broj prihvaćenih preporuka u kojima se tretira zdravstveni turizam	0	1	2-4						
Broj uključenih projekata u listu za Ekonomsko-investicioni plan	0	0	1-2						
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planir ani izvor finansiranja	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
					AAA 				

	MER, MZ	Q4 2021	Q4 2022	Djelimično Realizovano	Q1 2023. godine	2.000,00 €	2.000,00 €	
1. Formiranje međuresorne radne grupe za usaglašavanje, pripremu i donošenje inoviranih zakonskih/podzakonskih akata, kao i usaglašavanje domaće regulative sa EU direktivama, sa posebnim naglaskom na direktivu 2011/24/EU	MER, MZ				<p><a href="https://www.gov.me/cyr/_clanak/crna-gora-ima-potencijal-da-razvije-elitni-zdravstveni-turizam">https://www.gov.me/cyr/_clanak/crna-gora-ima-potencijal-da-razvije-elitni-zdravstveni-turizam</a></p> <p>Nakon kadrovskih izmjena u državnoj uprave, rok za navedenu aktivnost je pomjeren za Q1 2023. godine.</p>	Budžet Crne Gore	Budžet Crne Gore	
2. Preporuke za inkorporiranje zdravstvenog turizma u strateške planove svih jedinica lokalne samouprave	MER	Q1 2022	Q4 2023	Realizovano	Q4 2023. godine	Nijesu potrebna sredstva	Nijesu potrebna sredstva	U saradnji sa Zajednicom opština Crne Gore, upućene su preporuke za inkorporiranje zdravstvenog turizma u strateške planove svih jedinica lokalne samouprave. Prepoznata je važnost navedenog strateškog opredjeljenja razvoja opština.



<p>3. Formiranje međuresorne stručne grupe koja treba da odluči o prioritnim projektima javnih zdravstvenih ustanova nabazi analize razvojnih potreba postojećih javnih zdravstvenih ustanova</p>	<p>MZ</p>	<p>Q1 2022</p>	<p>Q4 2022</p>	<p>Realizovano</p>	<p>Sredstva se obezbjeđuju budžetom Crne Gore i dinamika je kontinuirana</p>	<p>Sredstva se obezbjeđuju budžetom Crne Gore i dinamika je kontinuirana</p>
---	-----------	----------------	----------------	--------------------	--	--

4. Uključivanje projekta zdravstvenog turizma u listu za projekata Ekonomsko-investicioni plan za području regionu	Broj uključenih projekata u listu za Ekonomsko-investicioni plan: 0	MZ, MER	Q4 2021	Q4 2023	Nije realizovano	<p>Aktivnost se smatra nerealizovanom u 2022. godini, međutim kako je vremenski okvir za realizaciju ove aktivnosti do IV kvartala 2023. godine, realizacija se očekuje tokom 2023. godine.</p>	Nijesu potrebna sredstva	Nijesu potrebna sredstva	Nijesu potrebna sredstva	<p>Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma pripremlilo inicijativu Nacionalnoj investicionoj komisiji, a sve u saradnji sa Kancelarijom za evropske integracije, sa preporukom uključivanja projekata zdravstvenog turizma u pomenuti Ekonomsko-investicioni plan EU</p>
--	---	---------	---------	---------	------------------	---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--

STRATEGIJSKI CILJ: RAZVOJ ZDRAVSTVENOG TURIZMA CRNE GORE 2021-2023.									
Operativni cilj 2: Stvaranje kvalitativnih prepostavki za međunarodnu konkurentnost									
INDIKATORI UČINKA		Polazne vrijednosti 2021. godina	Prelazne vrijednosti 2022. godina	Ciljne vrijednosti 2023. godina					
Lista potrebnih akreditacija i sertifikacija		0	0	1					
Broj popisanih protokola sa domaćim i međunarodnim posrednicima zdravstvenog turizma		0	0	2-4					
Broj posjećenih sajмова i konferencija, kao i broj održanih prezentacija		0	3	3-5					
Broj održanih konferencija i sajмова u Crnoj Gori		0	3	2-4					
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planirani izvor finansiranja	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja

1. Definisanje liste potrebnih akreditacija i sertifikata u zdravstvenom turizmu	Djelimično utvrđena lista potrebnih akreditacija i sertifikata	MZ	Q1 2022	Q4 2022	Djelimično realizovano.	Započete su aktivnosti za proces akreditacije i sertifikacije. MZ je formiralo Nacionalnu radnu grupu s ciljem uspostavljanja zakonskog okvira za akreditaciju i standardizaciju zdravstvenih ustanova u CG, usklađenih sa EU.	Nacionalni budžet i EU sredstva	Nacionalni budžet i EU sredstva	Potrebno je raditi na stvaranju podsticajnog ambijenta za privredu za uvođenje standarda kvaliteta, kako bi se podigao nivo konkurentnosti pružao usluga u zdravstvenom turizmu. Zatim, neophodna je promocija i edukacije vezano za standardizaciju i akreditaciju.
2. Kreiranje posebno dizajniranih kreditnih linija sa povoljnim uslovima kod IRF-a, za akreditovane i sertifikovane institucije, za podizanje kvaliteta usluga zdravstvenog turizma	0	MER, IRF	Q2 2022	Q4 2023	Nije realizovano	IRF na godišnjem nivou planira svoju realizaciju (kredita i faktoringa), a isti se realizuje kroz set kreditnih linija. Plan se ne radi na nivou pojedinih kreditnih linija.	1.000.000 € kredit	1.000.000 € kredit	<p>Za 2023.godinu ukupan plan realizacije je 150mil. eura. Kreditne linije koja se bave ovom temom su npr :</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-Investicioni krediti za podršku turizmu, hotelijerstvu i ugostiteljstvu;</li> <li>-Investicioni krediti za podršku uslužnim djelatnostima</li> </ul> <p>Treba napomenuti da je za 2023 godinu u ponudi 24/25 kreditnih linija za razne vrste projekata, ulaganja, ciljnih grupa i sl. <a href="https://www.irfcg.me/me/2015-01-13-12-22-11/investicioni-krediti-za-podrsku-turizmu-hotelijerstvu-i-ugostiteljstvu.html">https://www.irfcg.me/me/2015-01-13-12-22-11/investicioni-krediti-za-podrsku-turizmu-hotelijerstvu-i-ugostiteljstvu.html</a></p>

3. Kreiranje komplementarnih zdravstveno-turističkih proizvoda, koji se mogu plasirati na zdravstveno-turističkom tržištu	Broj formiranih zdravstveno-turističkih proizvoda: 1	MER, MZ	Q1 2022	Q4 2023	Djelimično realizovano	Aktivnost se realizovala tokom 2022. godine, i u okviru Podsticajnih mjera u turizmu „Razvoj inovativnih turističkih proizvoda i usluga koji obogaćuju turističku ponudu u zdravstvenom, ruralnom, kulturnom i drugim vidovima turizma, podržano je više inovativnih projekata na teritoriji čitave Crne Gore.	5.000 €	5.000 €	Nastavak realizacije navedene aktivnosti sprovodiće se i tokom 2023. godine, uz još veće angažovanje svih prepoznatih nosilaca i stejkholdera u ovoj aktivnosti. <a href="https://www.gov.me/dokumenta/0f9005db-50a1-4d5d-bc2e-32f69776aa01">https://www.gov.me/dokumenta/0f9005db-50a1-4d5d-bc2e-32f69776aa01</a>
4. Pospješiti razvoj proizvodnje i plasiranje na tržištu ljekovitog bilja i peloida (ljekovitog biata) i podržati domaće male proizvođače ljekovitih kozmetičkih proizvoda, kroz javne pozive ili programe podsticajnih mjera	40.000e	MPŠV, MER	Q2 2022	Q4 2023	Djelimično realizovano	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je tokom 2022. godine podržalo zasnivanje zasada višegodišnjeg ljekovitog i aromatičnog bilja kao i modernizaciju zasada. Opređijeljena sredstva u iznosu od 40.000eura nisu utrošena, jer nije bilo zainteresovanih korisnika za ovaj vid investicije.	100.000 eura kredit	100.000 eura kredit	MPŠV je i za 2023. godinu opredijelilo 40.000eura za podizanje novih zasada višegodišnjeg aromatičnog i ljekovitog bilja kao i za nabavku sistema za navodnjavanje. Takođe, MPŠV je obezbijedio sredstva kroz IPARD II program kao i kroz IPARD III program 2021-2027. godina. Kroz IPARD II program do sada nije bilo podržanih korisnika za ovaj vid investicije. Aktivnost se smatra djelimično realizovanom zbog činjenice da u 2022. godini nije bilo pravnih i fizičkih lica koja su stekla status korisnika podsticajnih mjera za proizvodnju i plasiranje na tržište ljekovitog bilja i peloida, kao ni ljekovitih kozmetičkih proizvoda. <a href="https://www.gov.me/cyr/clanak/javni-poziv-za-dodjelu-podrske-uzgoju-visegodisnjih-zasada-ljekovitog-i-aromatičnog-bilja-2022-2">https://www.gov.me/cyr/clanak/javni-poziv-za-dodjelu-podrske-uzgoju-visegodisnjih-zasada-ljekovitog-i-aromatičnog-bilja-2022-2</a>

	MER, MZ	Q2 2022	Q4 2023	Djelimično Realizovano	Aktivnost je započeta, upućene su preporuke svim jedinicama lokalne samouprave, kao i sugestije vezano za Sporazume o saradnji. Dobijene su pozitivne povratne informacije i tokom 2023. godine očekuje se realizacija aktivnosti shodno planiranim indikatorima.	Sredstva nijesu potrebna	Sredstva nijesu potrebna	Po uzoru na umrežavanje na nacionalnom nivou ( Konekcija javnih ustanova sa privatnim ustanovama koje pružaju usluge zdravstvenog turizma (umrežavanje hotela, turističkih organizacija i nadležnih ministarstava), potrebno je kreirati mrežu i u lokalnim okvirima, kroz stvaranje raznih partnerstava, direktnih ili indirektnih aktera zdravstvenog turizma.
5. Povezivanje turizma i zdravstva na nacionalnom, i na lokalnom nivou, kao i povezivanje privatnog i javnog sektora zdravstva i turizma radi stvaranja dodatne vrijednosti	MER, MZ							
6. Posredovanje u sklapanju protokola o saradnji sa međunarodnim agencijama, avio kompanijama i ostalim posrednicima (facilitatorima), za putovanja koja su motivisana primarno za usluge zdravstvenog turizma	NTO, MER	Q3 2022	Q4 2023	Djelimično realizovano	U okviru svojih promotivnih aktivnosti, NTO CG je organizovala brojne studijske posjete i B2B radionice sa predstavnicima inostranih turoperatora. B2B radionice pokazale su se kao odličan metod za uspostavljanje kontakata između crnogorske turističke privrede i Turističkih organizacija sa emitivnih tržišta.	Sredstva nijesu potrebna	Sredstva nijesu potrebna	Stvoreni su uslovi za potpisivanje Memoranduma o saradnji i poslovni Ugovori, čemu će se pristupiti u narednom periodu.
7. Potpisivanje protokola o saradnji sa osiguravajućim društvima	MZ	Q1 2022	Q4 2023	Realizovano	Crna Gora ima potpisan ugovor o socijalnom osiguranju sa 25 država.	Sredstva nijesu potrebna	Sredstva nijesu potrebna	U proceduri je potpisivanje ugovora o socijalnom osiguranju sa Republikom Albanijom.

8. Inoporiranje zdravstvenog turizma	NTO	Q4 2021	Q4 2023	Djelimično realizovano	Kroz istraživanje i segmentaciju tržišta, potrebno je identifikovati različite grupe kupaca na tržištu kako bi ih „targetirali“ tj. obezbijedili im potrebne informacije, o specijalno za njih kreiranim ponudama proizvoda i usluga zdravstvenog turizma. Uz kreiranu listu najatraktivnijih zdravstveno-turističkih lokaliteta, treba grupisati određene atrakcije shodno njihovom manjem ili većem značaju u okviru kompletne ponude zdravstvenog turizma u Crnoj Gori. NTO CG promovise objedinjen crnogorski turistički proizvod u koji je takođe uključen i segment zdravstvenog turizma. Nacionalna kuhinja se promovise kroz razne aktivnosti i kroz različite promotivne materijale.	Sredstva nijesu potrebna	Sredstva nijesu potrebna	Sve informacije dostupne su na zvaničnom sajtu NTO CG <a href="http://www.montenegro.travel">www.montenegro.travel</a> koji se redovno ažurira sa novim sadržajima i informacijama.
<p>8. Inoporiranje zdravstvenog turizma</p> <p>u marketing strategiju</p> <p>Nacionalne turističke organizacije</p> <p>Crne Gore - jačanje sistema komunikacije, precizno ciljanje tržišnih segmenata, grupisanje atrakcija, kreiranje portala za promociju zdravstvenog turizma</p> <p>promovisanje crnogorske nacionalne kuhinje sa akcentom na organsku hranu</p>	<p>ciljna tržišta nijesu definisana, proizvodi zdr. turizma su djelimično inkorporirani u marketing strategiju, digitalne marketing kampanje su djelimično sprovedene</p>							

9. Učešće na specijalizovanim međunarodnim sajmovima i konferencijama, prezentacija ponude zdravstvenog turizma Crne Gore na istim	na Broj posjećenih i konferencija: 3; Broj održanih prezentacija: 3	MER, MZ	Q1 2022	Q4 2023	Realizovano	Učešće na Regionalnom komitetu Svjetske zdravstvene organizacije za Evropu – 72 zasjedanje (Tel Aviv, Izrael-12-14. septembar 2022. godine). Učešće na panelu "Economic recovery and resilience in Montenegro through health and sustainable tourism" i ("Investment for Health: the wellbeing economy"). Uvid u ekonomski oporavak u Crnoj Gori kroz zdravstveni i održivi turizam bio je od najvećeg interesa za učesnike 72. Zasjedanja Regionalnog komiteta Svjetske zdravstvene organizacije za Evropu. <a href="https://www.who.int/euro">https://www.who.int/euro</a>	30.000 € Budžet CG



[pe/publications/m/item/programme-rc72-parallel-session-3-investment-for-health-the-well-being-economy-13-september-2022](#)

<https://www.aktuelno.me/srna-gora/scekcija-podrska-svjetske-zdravstvene-organizacije-srnoj-gori-od-neprocjenjive-vaznosti/>

<https://www.vijesti.me/vijesti/ekonomija/621368/djurovic-zdravo-stanovnistvo-je-osnova-za-zdravu-ekonomiju>

- Učešće na 43. Svjetskoj berzi putovanja WTM 2022. ( World Travel Market), koja se održala u periodu od 7. Do 9. Novembra 2022. godine u Londonu. Takom sajma WTM u Londonu, predstavnici NTO CG odražali su preko 50 sastanaka sa predstavnicima avio kompanija, medija, turoperatora i drugih relevantnih kompanija dominantno iz Velike Britanije, ali i sa drugih tržišta.

<https://www.gov.me/cyrl-clanak/ocekuje-se->

nastavak-rasta-turističkog-

prometa-iz-velike-

britanije-ocijenjeno-na-

medunarodnoj-turističkoj-

berzi-world-travel-

market-u-londonu

- Učešće na 33. Sajmu turizma, Alpe Adria u Sloveniji, na kojem se Crna Gora predstavlja kao zemlja partner. Riječ je o jednom od najznačajnijih događaja u turizmu koji promovise zeleni i održivi turizam, i predstavlja široki spektar ponuda za ljubitelje aktivnog odmora.

<https://www.gov.me/clan>

[ak/ministar-durovic-](#)

[zelimo-da-turizam-u-crnoj-](#)

[gori-zivi-365-dana](#)

- Nacionalna turistička organizacija (NTO)

učestvovala je na konferenciji pod nazivom

Održivi turizam u

Jadransko-jonskoj regiji,

koju je organizovao Forum

Jadransko-jonskih gradova

(FAIC) u Ankoni u

septembru 2022. godine.

Cilj konferencije, bio je da

se analiziraju aktuelni

izazovi sa kojima se sektor

turizma suočava zbog

zdravstvene i klimatske

krize, ali i da podstakne

turističke poslenike na

razmišljanje o tome kako

da ih pretvori u prilike i

sredstva za oporavak i

<p>10. Organizovanje konferencija, i sajmova i edukativnih seminara u Crnoj Gori na temu zdravstvenog turizma, kao i afirmacija i jačanje udruženja zdravstvenog turizma</p>	<p>Broj organizovanih konferencija, sajmova i seminara zdravstvenog turizma: 3</p>	<p>MER, MZ, Klaster zdravstvenog turizma</p>	<p>Q4 2021</p>	<p>Q4 2023</p>	<p>Realizovano</p>	<p>Ministarstvo zdravlja organizovalo dvodnevni seminar na temu: „Akreditacija i standardizacija zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori“. Dvodnevni seminar „Akreditacija i standardizacija zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori“, čija je glavna tema bila značaj i benefiti akreditacije i standardizacije zdravstvenih ustanova, održan je 21.i 22. decembra 2022.godine u</p>	<p>30.000 e Budžet CG</p>	<p>5.967,00 eura Budžet CG</p>	<p>Na lokalni razvoj. Konferenciji su predložene ideje kako dalje implementirati održivi turizam kroz razvojne modele. <a href="https://mina.ne.ws/mina-business-ekonomiske-vijesti-iz-crne-gore/nto-ucestvovaela-na-konferenciji-o-odrzivom-razvoju-turizma-u-ankoni/">https://mina.ne.ws/mina-business-ekonomiske-vijesti-iz-crne-gore/nto-ucestvovaela-na-konferenciji-o-odrzivom-razvoju-turizma-u-ankoni/</a></p>
--	--	--	----------------	----------------	--------------------	---	-------------------------------	------------------------------------	--

Kolašinu, u organizaciji  
Ministarstva zdravlja.

<https://www.gov.me/clanak/akreditovanim-zdravstvenim-ustanovama-do-kvalitetnijih-i-bezbjednijih-zdravstvenih-usluga>

Seminar *"Trade and public health workshop with a special focus on pandemic response"*. Sekretarijat Svjetske trgovinske organizacije (STO), u bliskoj saradnji sa Sekretarijatom Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) i Organizacijom Svjetske intelektualne svojine (WIPO), organizovao je 16. Radionicu o trgovini i javnom zdravlju, koja je imala poseban fokus na odgovor na pandemiju. Tema i program Radionice zasnovani su na 2. Izdanju trilateralne studije SZO-WIPO-STO *"Promovisanje pristupa medicinskim tehnologijama i Inovacija: ukrišanje javnog zdravlja, intelektualne svojine i trgovine"*.

<https://www.gov.me/cyt/clanak/sto-e-seminar-trade-and-public-health-workshop-with-a-special-focus-on-pandemic>

response-28-novembar-  
27-septembar-2022

-Ministarstvo zdravlja Crne Gore i Udruženje za održivi razvoj (UZOR) su 09. juna 2022. godine organizovali konferenciju pod nazivom "Wellbeing as travel trend" koja je imala za cilj mogućnost unapređenja razvoja i potencijala zdravstvenog turizma u Crnoj Gori. Konferencija posvećena potencijalima i mogućnostima razvoja zdravstvenog turizma u Crnoj Gori imala je internacionalni karakter, a na njoj su aktivno učesće imali eminentni stručnjaci iz sfere medicine i turizma iz više država. U okviru tri panel diskusije govorili su prestižni stručnjaci iz turističke i zdravstvene privrede, kao i naučnici iz oblasti savremene medicine. Cij konferencije bio je da se na visokokvalitetan i svrsishodan način okupe profesionalci iz oblasti turizma i oblasti medicine i da kroz primjere dobre prakse i diskusiju inspirišu prisutne i crnogorsku turističku javnost na kreiranje proizvoda kojim bi proširili sopstvenu ponudu, kreirali nove aranžmane i otvorili nova

tržišta uz povezivanje  
upravo sektora medicine i  
turizma.

<https://www.gov.me/dokumenta/dd332d53-6516-4869-ac8f-5d41606d1613>

-Međunarodna konferencija pod nazivom „Kreiranje, promocija i prodaja turističkih programa zdravstvenog turizma“.  
Konferencija je održana 15. i 16. oktobra 2022. godine u Hotelu Splendid Conference & Spa Resort.  
Dragocjeno iskustvo domaćih predavača i gostiju iz inostranstva učesnici su imali prilike da čuju kroz pojedinačna izlaganja i panel diskusije koje su tematski podijeljene u tri osnovne cjeline - lječilišni turizam, medicinski turizam i spa&wellness. Tokom Konferencije organizovan je i Festival zdravstvenog turizma.

<https://www.gov.me/cyr/clanak/xi-medunarodna-konferencija-kreiranje-promocija-i-prodaja-turistickih-programa-zdravstvenog-turizma>

-Međunarodna konferencija pod nazivom „Zdravstveni turizam – put za cjelogodišnji turistički

proizvod", 30. i 31.

oktobra u hotelu „Splendid Conference & Spa Resort“. Konferencija je otvorila tematiku nove zdravstvene infrastrukture Crne Gore kao nezaobilaznog preduslova za percipiranje Crne Gore kao „zdravstveno sigurne destinacije“, ali i kao potencijalno atraktivne destinacije zdravstvenog turizma na karti Evrope i svijeta. Svoje modele i rezultate za postsezonu (low season tourism) predstavili su i stručnjaci iz regiona.

[https://isme.me/sr\\_ME/deseta-medunarodna-konferencija-zdravstvenog-wellness-i-spa-turizma\\_p5169.html](https://isme.me/sr_ME/deseta-medunarodna-konferencija-zdravstvenog-wellness-i-spa-turizma_p5169.html)

Sjednica KO zdravstvenog turizma Privredne komore CG održana 28. jula 2022. godine: "Ojačati saradnju svih aktera u sektoru zdravstvenog turizma"

<https://komora.me/poslovnj-ambijent/ojacati-saradnju-svih-aktera-u-sektoru-zdravstvenog-turizma>

U Privrednoj komori je 15.11.2022. održan sastanak predstavnika Privredne komore sa

Inovacionom radnom

grupom za prioritetnu oblast "Održivi i zdravstveni turizam" Teme sastanka su bile:

-dobijanje povratnih informacija od strane privrede, vezano za osnovne probleme u oblasti održivog i zdravstvenog turizma, predlozi za rješenje

-viđenje fokusnih područja i tehnologija

-analiza inovativnih djelatnosti i potencijala.

<https://komora.me/pkcg/koordinacioni-odbor-za-zdravstveni-turizam>

-Sponzorisanje **Sajma sezonskog zapošljavanja "Summer Job 2022."** se organizuje već 14 godina sa ciljem zapošljavanja domaće radne snage u toku ljetnje turističke sezone i prilika je za sve zainteresovane da na najjednostavniji način pronađu zaposlenje.

<https://radiokotor.info/clanak/drustvo/sajam-sezonskog-zapo%C5%A0ljavanja-u-podgorici-i-u-kotoru/0>



STRATEGIJSKI CILJ: RAZVOJ ZDRAVSTVENOG TURIZMA CRNE GORE 2021-2023.									
Operativni cilj 3: Jačanje kapaciteta Instituta dr. Simo Milošević, sistema edukacije i praćenja realizacije programa									
INDIKATORI UČINKA									
		Polazne vrijednosti		Prelazne vrijednosti		Ciljne vrijednosti			
		2021. godina		2022. godina		2023. godina			
Broj inoviranih kurikuluma		0		0		3			
Standardizovani sistemi praćenja statističkih trendova, stava i mišljenja domaćih i stranih gostiju		0		0		2			
<b>Aktivnost</b>	<b>INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda</b>	<b>Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti</b>	<b>Datum početka</b>	<b>Datum završetka</b>	<b>Status realizacije</b>	<b>Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)</b>	<b>Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planirani izvor finansiranja</b>	<b>Sredstva realizovana /izvor finansiranja</b>	<b>Preporuke za naredni period sprovođenja</b>
1. Donošenje odluke o zaustavljanju prodaje udjela državnih fondova	Nije donesena odluka o zaustavljanju prodaje udjela državnih fondova	Vlada CG, MZ, MER	Q1 2022	Q4 2022	Djelimično realizovano	Prethodna Vlada je donijela odluku o zaustavljanju prodaje, ali je Upravni sud poništio tu odluku. U ovom momentu je odluka donijeta i prodaja je zaustavljena. <a href="https://www.skupstina.me/me/clanci/uv-institutu-dr-simo-milosevic-odrzana-64-sjednica-odbora-za-">https://www.skupstina.me/me/clanci/uv-institutu-dr-simo-milosevic-odrzana-64-sjednica-odbora-za-</a>	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planirani izvor finansiranja	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Nastavak aktivnosti kroz rad Komisija i operativnih timova. Potrebno je ispratiti dalji sled događaja.

zdravstvo-rad-i-

socialno-staranje

[https://www.skupstina.me/me/dogadja/64-sjednica-odbor-a-za-](https://www.skupstina.me/me/dogadja/64-sjednica-odbor-a-za-zdravstvo-rad-i-socialno-staranje)

[zdravstvo-rad-i-](https://www.skupstina.me/me/dogadja/64-sjednica-odbor-a-za-zdravstvo-rad-i-socialno-staranje)

[socialno-staranje](https://www.skupstina.me/me/dogadja/64-sjednica-odbor-a-za-zdravstvo-rad-i-socialno-staranje)

Održana sjednica

Koordinacionog

odbora

zdravstvenog

turizma Privredne

komore Crne Gore,

13. Marta t.g.,

tokom koje je

razmotren i Predlog

zakona o

zdravstvenoj zaštiti,

kao i status Instituta

u Igalu.

[https://komora.me/](https://komora.me/poslovni-ambijent/sacuvati-institut-u-igalu-temelj-crnogorskog-zdravstvenog-turizma)

[poslovni-](https://komora.me/poslovni-ambijent/sacuvati-institut-u-igalu-temelj-crnogorskog-zdravstvenog-turizma)

[ambijent/sacuvati-](https://komora.me/poslovni-ambijent/sacuvati-institut-u-igalu-temelj-crnogorskog-zdravstvenog-turizma)

[institut-u-igalu-](https://komora.me/poslovni-ambijent/sacuvati-institut-u-igalu-temelj-crnogorskog-zdravstvenog-turizma)

[temelj-crnogorskog-](https://komora.me/poslovni-ambijent/sacuvati-institut-u-igalu-temelj-crnogorskog-zdravstvenog-turizma)

[zdravstvenog-](https://komora.me/poslovni-ambijent/sacuvati-institut-u-igalu-temelj-crnogorskog-zdravstvenog-turizma)

[turizma](https://komora.me/poslovni-ambijent/sacuvati-institut-u-igalu-temelj-crnogorskog-zdravstvenog-turizma)

2. Izrada studije izvodljivosti za investicioni ciklus Instituta "Dr Simo Milošević"	Nije urađena	Institut Dr Simo Milošević, MER, MZ	Q1 2022	Q3 2022	Nije realizovano	Početkom decembra Ministarstvu zdravlja stigao je projektni zadatak od strane Instituta Igalo, koji je 06. decembra 2022.god. sa komentarima MZ proslijedjen MERT-u na dalje postupanje. Budući da je rok bio prekratak da bi se raspisao tender, ova aktivnost nije realizovana, pa su sredstva vraćana u Budžet.	30.000 eura  Budžet CG	0	Preporuka da se prvo sačeka ishod o statusu ove ustanove.
3. Razmatranje postojećeg kurikulumu koji se odnosi na zdravstveni turizam kroz GAP analizu i definisanje potreba za stručnim kadrom u zdravstvenom turizmu	Urađena GAP analiza, definisana potreba za stručnim kadrom	MPNKS  (Zavod za školstvo CG, Centar za stručno obrazovanje)	Q1 2022	Q3 2022	Realizovano		3.000 €  Budžet CG  (Iz institucija nadležnih za predmetnu aktivnost je saopšteno da dodatna sredstva nisu potrebna)	(Iz institucija nadležnih za predmetnu aktivnost je saopšteno da dodatna sredstva nisu potrebna)	Nastavak aktivnosti kroz rad nadležnih institucija uz kvartalno izvještavanje MERT-a.

<p><b>4. Donošenje odluke o novom kurikulumu</b></p>	<p>Donesena odluka</p>	<p>MPNKS (Zavod za školstvo CG, Centar za stručno obrazovanje)</p>	<p>Q4 2022</p>	<p>Realizovano</p>	<p><b>Napomena:</b> Tadašnje MPNKS je delegiralo navedenu aktivnost Zavodu za školstvo i Centru za stručno obrazovanje, a nakon kadrovskih izmjena na nivou državnih institucija i sadašnje Ministarstvo prosvjete potvrdilo isto.  CSO: Donijeta odluka- radiće se obrazovni program Zdravstveni tehničar na osnovu 4 stručne kvalifikacije</p>	<p>Sredstva nijesu potrebna</p>	<p>Sredstva nijesu potrebna</p>	<p>ZZŠ: U Q1 2023. godine će u Zavodu za školstvo CG biti formirana radna grupa koja će uraditi analizu međupredmetnih tema i u iste uključiti sadržaje koji se tiču zdravstvenog turizma. Takođe, ova radna grupa će uraditi preporuke u koje programe se sadržaji zdravstvenog turizma mogu uključiti kad se bude radila redovna revizija predmetnih programa.</p>
--	------------------------	--	----------------	--------------------	--	---------------------------------	---------------------------------	--

5. Razvijti program cjeloživotnog učenja	Razvijeni program	MPNKS (Zavod za školstvo CG, Centar za stručno obrazovanje)	Q2 2022	Q4 2023	Realizovano		Sredstva nijesu potrebna	Sredstva nijesu potrebna	Biće razvijena 4 programa obrazovanja odraslih za sticanje stručnih kvalifikacija na kojima se zasniva obrazovni program
--	-------------------	---	---------	---------	-------------	--	--------------------------	--------------------------	--

6. Uvrditi sadržaj, periodičnost, rokove i spisak institucija za davanje i objavljivanje godišnjih izvještaja o stanju u oblastima zdravstvenog turizma na svim nivoima	Izrađen izvještaj	MER, MZ	Q4 2022	Q4 2023	Djelimično realizovano	Imajući u vidu vremenski okvir aktivnost je započeta, pripremljen sadržaj i spisak nadležnih institucija	Sredstva nijesu potrebna	Sredstva nijesu potrebna	Aktivnost će biti realizovana predviđenom roku. Razmotriti formiranje radnog tijela koje će na nivou institucija pratiti i dostavljati MERT-u izvještaj kvartalno.

## IV – PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA

Implementacija Akcionog plana RZT programa u 2021. godini je bila otežana usled objektivnih okolnosti vezanih, prije svega kadrovskim i organizacionim promjenama u državnoj upravi koje su uslovile kasno formiranje radnih grupa za sprovođenje i implementaciju aktivnosti. Pandemija COVID-19 se nastavila u 2021. godini, a posebno veliki uticaj imao je sajber napad na državnu upravu koji je umnogome usporio, a u jednom periodu i u potpunosti onemogućio realizaciju brojnih aktivnosti. Imajući u vidu navedeno, može se zaključiti da je veoma teško bilo postići realizaciju svih planiranih mjera i aktivnosti, ali uprkos tome realizacija je ipak zadovoljavajuća, imajući u vidu da se ova oblast prvi put na odgovarajući način normativno uređuje, te samim tim nije moguće predvidjeti brojne aktivnosti u samom procesu koje su najvećim dijelom objektivne prirode.

Karakteristika većine postavljenih ciljeva, prioriteta i mjera Programa razvoja zdravstvenog turizma 2021-2023. godine je da se većinom sprovode kontinuirano i da će i ubuduće postojati potreba za kretanjem u sličnom ili istom smjeru, odnosno ka sveopštem unapređenju ruralnog turizma.

Ključne preporuke za budući razvoj zdravstvenog turizma odnose se na:

### **Operativni cilj 1: Obezbjedivanje strateškog okvira za razvoj zdravstvenog turizma**

- Izrada podzakonskih akata, kako bi se ova oblast u potpunosti uredila na odgovarajući način;
- Intenzivirati međuresornu saradnju kao i razmjenu informacija sa lokalnim turističkim organizacijama i opštinskim sekretarijatima nadležnim za turizam i razvoj preduzetništva kako bi se obezbijedila implementacija nerealizovanih aktivnosti ali i veće uključivanje nevladinih organizacija koje realizuju projekte iz segmenta zdravstvenog turizma;
- Definisane posebne kriterijuma i raspisivanje programa podsticajne podrške registrovanim pružaocima usluga zdravstvenog turizma;
- Organizacija radionica/okruglih stolova sa ciljem upoznavanja zdravstvene, turističke privrede, kao i šire javnosti sa pojedinostima zdravstvenog turizma, benefitima, mogućnostima, (sa ciljem kreiranja i uključivanja ponude i usluga zdravstvenog turizma), upoznavanja pružaoca usluga zdravstvenog turizma sa potrebama turista;
- Pojednostaviti administrativne procedure koje bi investitorima omogućili da donesu adekvatne odluke i odluče se da investiraju u Crnu Goru;
- Preporučuje se jačanje promocije za učešće u EU i drugim međunarodnim programima sa fokusom na oblast zdravstvenog turizma, kako bi se ostvarilo optimalno korišćenje sredstava iz ovih fondova, za potrebe implementacije nacionalnih prioriteta, kao jačanje kadrovskih kapaciteta kroz uključivanje eksperata za podršku u privlačenju sredstava iz međunarodnih fondova;
- Uključivanje projekata zdravstvenog turizma u okviru međunarodnih i domaćih investicionih promotivnih aktivnosti, studijska putovanja i stručna usavršavanja.

### **Operativni cilj 2: Stvaranje kvalitativnih pretpostavki za međunarodnu konkurentnost**

- Stvaranje podsticajnog ambijenta za privrednike za uvođenje standarda kvaliteta, radi unapređenja konkurentnosti i prepoznavanja na međunarodnom tržištu;
- Podrška Institutu za standardizaciju Crne Gore (ISME) prilikom inkorporiranja međunarodnih standarda u crnogorski sistem menadžmenta kvaliteta;
- Promovisanje i edukacije vezano za standardizaciju i akreditaciju;

- Unapređenje ponude i snažnije povezivanje sektora zdravstva i turizma uz razvoj komplementarnih turističkih proizvoda prateći međunarodne trendove i standarde, koji su bazirani na prirodi (poštujući principe zaštite životne sredine – zelena ekonomija, cirkularna ekonomija i dr.)
- Podizanje nivoa svijesti institucija na državnom i lokalnom nivou o značaju razvoja zdravstvenog turizma, prvenstveno sa aspekta razvoja lokalnih zajednica, a time i države u cjelini, uz unapređenje regulatornog okvira i veće uključivanje žena u procese kada je u pitanju kreiranje i promovisanje ponude, kao i donošenja odluka u pravcu njihovog poboljšanja;
- MERT i MZ u saradnji sa partnerima da formiraju listu zainteresovanih pružaoaca usluga zdravstvenog turizma i formiraju plan promotivnih aktivnosti;
- NTO u saradnji sa lokalnim turističkim organizacijama i ostalim prepoznatim partnerima da unaprijedi i razvije nove promotivno - marketinške aktivnosti koje su u funkciji podizanja nivoa prepoznatljivosti CG kao zdravstveno- turističke destinacije na međunarodnom tržištu (primjena digitalnog marketinga, integrisanog marketing koncepta i dr.);
- MPŠV u saradnji sa MERT-om i ostalim partnerima da razmotri razloge nedovoljne zainteresovanosti za programe podrške zasnivanja zasada višegodišnjeg ljekovitog i aromatičnog bilja kao i modernizaciju zasada, i ukoliko postoje određene biznis barijere, razmotriti mogućnost njihovog otklanjanja ili ublažavanja;
- Snažnije povezivanje sa međunarodnim agencijama i drugim posrednicima specijalizovanim za zdravstveni turizam, uz organizaciju studijskih posjeta;
- Prisutnost i učešće uz prezentovanje ponude na međunarodnim sajmovima, konferencijama, seminarima specijalizovanim za zdravstveni turizam;
- Organizovanje konferencija, seminara u CG na temu zdravstvenog turizma;
- Podrška udruženjima koji se bave osnaživanjem i promocijom zdravstvenog turizma u CG;
- Povezivanje i učlanjenje Crne Gore u značajnijim udruženjima, Asocijacijama na međunarodnom nivou.

**1. Operativni cilj 3: Jačanje kapaciteta Instituta "Dr Simo Milošević", sistema edukacije i praćenja realizacije programa**

- Razmotriti mogućnost sanacije, rekonstrukcije i prenamjene napuštenih objekata koji su u državnom vlasništvu i stavljanje u funkciju u cilju turističke valorizacije;
- Zadržavanje većinskog vlasništva države objekata od značaja za zdravstveni turizam uz pokretanje investicionog ciklusa;
- Raditi na unapređenju cjeloživotnog sticanja stručnih znanja i vještina, edukaciju stanovništva o zdravstvenom turizmu;
- U saradnji sa nadležnim institucijama, razmotriti kreiranje posebnih specijalizovanih obuka, za sticanje neophodnih i dodatnih znanja u sektoru zdravstvenog turizma (menadžeri, recepcioneri u Spa & Wellness centrima, licencirani fizioterapeuti, kozmetičari i dr.);
- Definisati sistemsku istraživanja tržišta;
- Pokrenuti istraživanja tržišta (svake dvije godine);
- Pokrenuti prikupljanje statističkih podataka;
- Kreiranje korisničkog interfejsa/ aplikacije dostupne na Google Play i Apple App Store (raspisivanje tendera i odabir najboljeg ponuđača).
- Podrške jačanju kapaciteta klastera i programskih aktivnosti, uz poseban osvrt na tematiku dugoročne strategije razvoja i održivosti.



